

Kommunstyrelsen Stockholm Stad
Dnr: KS 2021/817

Famnas svar på Motion om att ta tillvara de sociala företagen i Stockholm

Famna – riksorganisation för idéburen välfärd tackar för möjligheten att svara på remissen.

Famna har för närvarande strax över 100 medlemmar, varav några av de största är Ersta diakoni, Röda Korset, Bräcke diakoni, Stockholms Sjukhem och Stockholm Stadsmission. Därutöver har vi många andra välkända medlemmar och välrenommerade aktörer som länge erbjudit medborgare och medmänniskor sociala tjänster, kvalificerad vård, social omsorg och utbildning utan vinstsyfte.

Sammanfattning av Famnas ställningstaganden

Famna välkomnar förslagen och anser att samverkan med sociala företag har mycket stor utvecklingspotential som bör prioriteras. Vi understryker även vikten av att involvera relevanta idéburna aktörer i utformningen av Stockholms stads handlingsplan, för att garantera ett lämpligt resultat.

Vi vill även betona att en tydligare begrepps användning är väsentligt. I motionen används såväl sociala företag som arbetsintegrerade sociala företag tillsynes utan åtskillnad. Inom civilsamhället har det utmejslats att begreppen idéburen aktör eller idéburen organisation är mer adekvat för att beskriva aktörer inom civilsamhället som bedriver välfärd utan vinstsyfte.

I utredningen "Idéburen Välfärd" 2019:56 (remissbehandlad under 2020 och enligt regeringens propositionslista på väg att föreläggas Riksdagen som förslag) finns en definition för idéburen aktör som:

"[...] en juridisk person som

1. inte är direkt eller indirekt ägd eller kontrollerad av staten, en kommun eller en region,
2. har ett syfte som är oegennyttigt,
3. bedriver eller har för avsikt att bedriva offentligt finansierad välfärdsverksamhet, och
4. inte gör några värdeöverföringar till annan än registrerade idéburna aktörer eller till forskning"

Fler av Famnas medlemmar har upplevt en exkludering i samverkan och upphandling baserat på otillräcklig information och kunskap om innebörden av en idéburen civilsamhällesaktör hos myndigheter, företag, kommuner, regioner med flera. En enhetlig begrepps användning är en grundsten i förståelse och rättvis behandling i jämförelse med andra aktörer.

Famna har år 2021 publicerat förstudien "Helhetsgreppet – En studie av idéburna organisationers möjligheter och utmaningar att stötta människor till sysselsättning, utbildning eller jobb." finansierad av Europeiska Socialfonden. Rapporten har baserats på information från 54 av Famnas Stockholmsbaserade medlemmar och utgör en omfattande kartläggning av såväl den nuvarande lägesbilden, som nödvändiga förutsättningar för fortsatta insatser och betydelsefulla bidrag. Rapporten finner ni som bilaga till denna remiss.

Våra ställningstaganden

Förslag 1: Att Stockholms stad, i samverkan med relevanta aktörer, tar fram en handlingsplan för hur arbetsintegrerade sociala företag kan främjas i Stockholm

Famna ser positivt på förslaget att Stockholms stad antar en handlingsplan för arbetsintegrerade sociala företags främjande. Vi anser att en ökad insats av idéburna organisationer kommer gagna målgruppernas möjligheter till utbildning och egen försörjning. För att nå en önskad effekt av stadens åtgärder är det av yttersta vikt att relevanta idéburna aktörer ges möjlighet att medverka i framtagandet av den föreslagna handlingsplanen. Endast så kan säkerställas ett hållbart resultat som återspeglar reella behov utifrån den nuvarande lägesbilden. Famnas medlemmar önskar även att en handlingsplan ska ses som ett första steg i en större integreringsprocess av sociala företag och idéburna aktörers roll i Stockholms stads övergripande näringslivsstrategi.

I den motion som Famna inbjudits att lämna synpunkter på är vi lite osäkra på om motionärerna menar det smalare "arbetsintegrerade sociala företag" (ASF), det vill säga, de idéburna aktörer som är inriktade på att stödja personer som står långt ifrån arbetsmarknaden genom exempelvis arbetsträning, eller om motionärerna avser hela fältet av idéburna aktörer som bedriver vård, social omsorg, utbildning, skola, arbetsträning med mera.

Famna vill understryka vikten i begreppsförtydligandet av sociala företag – idéburna organisationer som återinvesterar all vinst i sin verksamhet – och betona skillnaden från exempelvis sociala entreprenörer som oftast är baserad på en kommersiell grund och därmed delar ut vinst. Vi vill även poängtera att om handlingsplanen endast ska gälla för så kallade sociala företag bör det återfinnas ännu ett definitionsförtydligande som beskriver skillnaden mellan ett socialt företag och en idéburen aktör. Vårt förslag är att Stockholm stad redan nu tittar närmare på det förslag till definition som återfinns i SOU 2019:56, citerad ovan.

Inför arbetet med handlingsplanen bör klargöras hur Stockholm stad ställer sig till denna färdigutredda och remissbehandlade definition och särskilt om uttrycket "sociala företag" anses betyda samma sak eller innebär en snävare definition i exempelvis verksamhetsområde. Vi upplever ofta att en viss begreppsförvirring står i vägen för en fördjupad diskussion om vad som bör göras för att stärka civilsamhället. Famna och många med oss använder begreppet "idéburen aktör" eller "idéburen organisation" när vi beskriver de aktörer som inom civilsamhället bedriver exempelvis välfärd, se vidare i utredningen Idéburen välfärd, SOU 2019:56.

Definitionen av "sociala företag" påverkar också vilken status och stöd som dessa aktörer får i jämförelse med andra företag. I dagsläget upplever många av våra Stockholmsbaserade medlemmar att de t ex uteslutits från att delta i Stockholm Business Region. Exempelvis har Skyddsvärnet - anno 1910, som består av dotterbolag i form av aktiebolag som ägs av en ideell förening, tidigare nekats deltagande vid uppdagandet om att associationsformsstrukturen sätts ut på nämnda vis. Liknande situation har även uppstått med såväl Jobbtorgen som Samordningsförbundet Stockholm. Famna önskar att detta styvmoderliga hanterande upphör, och sociala företag tilldelas en rättvis spelplan som innefattar möjlighet till rättvis upphandling och samverkan.

Famna vill poängtera det material som idag finns tillgängligt att ta tillvara som grund för utvecklingen av Stockholms stads handlingsplan. Famna har i november 2021 publicerat förstudien "Helhetsgreppet – En studie av idéburna organisationers möjligheter och utmaningar att stötta människor till sysselsättning, utbildning eller jobb." finansierad av Europeiska Socialfonden. Rapporten har baserats på information från 54 av Famnas Stockholmsbaserade medlemmar och delger en omfattande kartläggning av såväl den nuvarande lägesbilden, samt nödvändiga förutsättningar för fortsatta insatser och betydelsefulla bidrag. Syftet med förstudien är att få ökad kunskap gällande om och hur idéburna verksamheter kan spela en större roll i förbättrade möjligheter till ett inkluderande och hållbart arbetsliv för alla.

Förstudien visar att idéburna organisationer är i stort behov av att få använda och få betalt för att använda fler av de verktyg man identifierat ger goda resultat i arbetet att stötta individer som står långt från arbetsmarknaden. Studien lyfter behovet av information och verktyg dels för kommunikation och marknadsföring rörande befintliga insatser, dels för hur organisationerna kan utveckla eller utöka samt framhäva sitt bidrag till den cirkulära ekonomin. Rapporten finner ni som bilaga till denna remiss och vi rekommenderar att stadens politiker och tjänstemän tar del av hela rapporten.

I övrigt önskar Famna lyfta två rapporter som med fördel bör utgöra del av grunden till handlingsplanen i arbetet att få till ett jämbördigt partnerskap: Tillväxtverkets rapport "Sociala företag i styrdokument och upphandling" samt Europarådets kod "Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen" som bland annat används som grund för Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD) arbete.

Förslag 2: Att Handlingsplanen ska föreslå mätbara mål och aktiviteter för att utöka stadens kapacitet och samarbete som beställare av tjänster och varor från sociala företag

Famna ställer sig positiva till förslaget om mätbara mål och aktiviteter. Vi ser även gärna ett förslag om uppföljning för resultat- och effektmätning för att följa upp att utvecklingen går i önskvärd riktning. Svenska Institutet för Standarder (SIS) arbetar med ett stort antal organisationer idag för att ta fram en standard för effektmätning av insatser och finansiering. Om så inte redan är fallet föreslår vi att Stockholms stad engagerar sig i det pågående arbetet så att det integreras med den föreslagna Handlingsplanen.

Vi ser även gärna att Stockholms stad bör samarbeta med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) för att ta del av deras nationella sammanställningar om hur andra kommuner samverkat och upphandlat sociala företag med såväl LOU, LOV, IOP, samt reserverade kontrakt.

Till sist vill vi rekommendera den vägledning till Idéburet Offentligt Partnerskap som presenterades i samband med SOU 2019:56 Idéburen välfärd: [Idéburet Offentligt Partnerskap](#). Den visar på möjliga vägar framåt för en kommun som önskar samarbeta mer med idéburna aktörer.

Famna har i övrigt inget ytterligare att anföra.

På Famnas vägnar

Ulrika Stuart Hamilton
Generalsekreterare

Bilaga 1 till Famnas svar på Motion om att ta tillvara de sociala företagen i Stockholm.

- Helhetsgreppet – En studie av idéburna organisationers möjligheter och utmaningar att stötta människor till sysselsättning, utbildning eller jobb.

Helhetsgreppet

En studie av idéburna organisationers möjligheter och utmaningar att stötta människor till sysselsättning, utbildning eller jobb.

Förstudie genomförd 2021 av Famna – Riksorganisationen för idéburen välfärd, finansierad av Europeiska Socialfonden (ESF)

Författare: Christine Funck Ritshoff

Sammanfattning

Rapporten beskriver resultaten från förstudien Helhetsgreppet finansierad av Europeiska Socialfonden, Svenska ESF-rådet. Utlysningens syfte är att ge ett antal aktörer möjlighet att ta fram problem- och behovsanalyser som kan resultera i förslag till lösningar som Socialfonden kan finansiera i det nya programmet ESF+ 2021 - 2027. Liksom nuvarande program handlar ESF+ om att stärka människors ställning på arbetsmarknaden, hjälpa dem till sysselsättning och minska deras risk att hamna i arbetslöshet. Famna - Riksorganisationen för idéburen välfärd, har i rollen som paraplyorganisation för idéburna utförare av välfärd en unik möjlighet att fånga upp erfarenheter och kunskap för ett stort antal aktörer som resulterar i förslag och projektidéer vilka kan göra skillnad för många. Studien avser ge en bild av hur idéburna organisationer arbetar med att stötta människor till arbete, sysselsättning och studier. Vilka problem och behov finns i detta arbete? Vilka aktörer behöver involveras för att hantera identifierade problem och deras orsaker? En problem- och behovsanalys har gjorts utifrån de tematiska målområdena *Etablering på arbetsmarknaden* och *Återinträde på arbetsmarknaden* i ESF+ programmet för 2021 – 2027. Förstudien har utgått från kvantitativ och kvalitativ information om de 54 idéburna organisationer i Stockholm som är medlemmar i Famna. Förstudien har genomförts under januari – november 2021.

Resultaten från förstudien visar att det finns en stor spridning och bredd av idéburna organisationer vad gäller såväl inriktning/verksamhetsområde som målgrupp. Dessa arbetar på många olika sätt med att stötta individer i eller åter till arbete, sysselsättning eller studier. De utgörs av exempelvis arbetsintegrerande sociala företag (ASF), daglig verksamhet för individer med rätt till stöd enligt lagen om stöd och service (LSS) och arbetslivsinriktad rehabilitering för individer med psykisk ohälsa. Gemensamt för en majoritet av verksamheterna är att man möter och inkluderar de människor som står mycket långt från arbetsmarknaden och som redan är i eller riskerar att hamna i långtidsarbetslöshet. Möjligheten att möta målgruppernas behov på arbetsmarknadsområdet försvåras främst av strukturella hinder som bristande kontinuitet, kortsiktighet, konkurrensregler, låga ersättningar, brist på såväl samordning som effektmätning samt avsaknad av anpassade arbetsplatser.

Helhetsgreppets slutsatser är att en stor del av de idéburna organisationer som är anslutna till Famna når målgrupper som redan är i eller riskerar långtidsarbetslöshet. Upparbetade metoder med särskilt fokus på allians mellan verksamhet och individ innebär goda förutsättningar och en unik position att överbrygga de hinder på individnivå som försvårar målgruppens möjlighet att etablera sig på eller återgå till arbetsmarknaden. För att fullt ut kunna bidra med det målgruppen behöver måste idéburen sektor få möjlighet att ta ett större ansvar. En nödvändig förutsättning för detta är att det finns objektiv kunskap om vad verksamheterna kan åstadkomma när de får möjlighet att ge fler insatser under samma tak och följa individen i flera steg. Ett projekt skulle kunna utformas som en testbädd med fokus på fler insatser under samma tak och där man använder lämpliga metoder för att mäta utfallet.

En sista slutsats är att verksamheterna utöver arbetsmarknadsinsatserna för utsatta individer också utgör ett betydelsefullt bidrag till den cirkulära ekonomin inom återvinning, återanvändning samt rekonditionering och att det finns stora möjligheter att vidareutveckla detta område för att skapa fler jobb för de i behov av anpassade arbetsplatser.

Famna vill rikta ett stort tack till de medlemmar som möjliggjort denna kartläggning och analys.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
Bakgrund.....	4
Syfte och mål med förstudien.....	5
Avgränsningar	6
Metod och genomförande.....	6
Intervjuer med verksamhetsledare.....	6
Nätverksträffar.....	7
Seminarier och andra sammankomster	7
Samverkan förstudier	7
2. Resultat och analys	8
Famnas medlemsorganisationer.....	9
Famnas medlemsorganisationer utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv	11
Arbetsintegrerande verksamheter (Sociala företag och ASF)	14
LSS-verksamheter	20
Övriga verksamheter	23
Vad försvårar för verksamheterna att stötta målgruppen till arbete, sysselsättning eller studier? ..	25
Sociala företag och ASF – utmaningar och hinder	25
LSS-verksamheter – utmaningar och hinder.....	34
Övriga verksamheter – utmaningar och hinder	39
3. Slutsatser och rekommendationer	41
4. Källor	46
5. Bilagor	51

1. Inledning

Bakgrund

Redan under hösten 2019 ökade antalet inskrivna arbetslösa som varit utan arbete i mer än tolv månader till följd av en dämpad konjunktur och en ökad strukturomvandling på arbetsmarknaden. Pandemin har förstärkt utvecklingen och det finns en överhängande risk att antalet långtidsarbetslösa, som redan är på rekordhög nivåer, fortsätter att öka¹. Den idéburna sektorn har historiskt sett haft en avgörande roll i utvecklingen av nya välfärdslösningar, stora delar av vårt offentliga välfärdssystem initierades av idéburna organisationer som såg vad som saknades i samhället och utvecklade lösningar för att hjälpa människor. Arbetsmarknadsområdet är inget undantag. Idéburna organisationer har sedan länge fångat upp men även initierats av människor med en eller fler av de riskfaktorer² som beskrivs försämra individers chans att etablera sig på arbetsmarknaden eller som kan öka riskerna i att i förtid tvingas lämna densamma. De idéburna organisationerna kännetecknas av ett starkt underifrånperspektiv, många har startats av personer som själva tillhör den målgrupp man vill hjälpa³. Exempel på verksamhetsområden är missbruksvård med fokus på rehabilitering genom arbete, arbetsintegrerande sociala företag för arbetsträning och arbete samt arbetslivsinriktad rehabilitering för unga och vuxna med psykisk ohälsa. I en rad offentliga dokument uttrycks en strävan och vilja från staten och kommunerna att samarbeta med de idéburna organisationerna⁴ vars bidrag och potential för personer med svag ställning på arbetsmarknaden har identifierats i ett flertal rapporter. Tillväxtverket samt ESF-projektet Kugghjulet (där Famna var projektägare) har identifierat att idéburen sektor och specifikt de arbetsintegrerande sociala företagen har stor potential att hjälpa fler människor att gå från utanförskap till inkludering^{5 6}. Nysta: civilsamhällets nystartsgrupp för ett nytt samhällskontrakt, har i sin slutrapport identifierat att civilsamhället kan utgöra en mycket viktig resurs i ett framtida arbetsmarknadssystem⁷. Samtidigt lyfter man i nämnda rapporter att det finns mycket som behöver förändras för att idéburen sektor bättre eller i större utsträckning ska kunna vara en del av lösningen för dem med svagast ställning på arbetsmarknaden.

¹ Arbetsförmedlingen. *Långtidsarbetslöshetens utveckling i spåren av pandemin*. Arbetsförmedlingens analys (2021:6) 2021.

² Svenska ESF-rådet. *Bakgrund till framtiden*. 2019, 24.

³ S. Berglöf & J. Despotovic. *Från utanförskap till inkludering -En rapport framtagen av projekt Kugghjulet*. Famna, 2020, 5.

⁴ U-C. Hedin och E. Laurelii. *Civilsamhället -arena för arbete och sysselsättning*. Civsam. 2016, 7

⁵ S. Berglöf & J. Despotovic. *Från utanförskap till inkludering*, 7.

⁶ Tillväxtverket. *Arbetsintegrerande sociala företag - för utrikesfödda*. 2019

⁷ J-H. Hansson (red). Team: Arbetsmarknad och kompetensutveckling. *Nystarapporten - Civilsamhällets svar på hur vi kan stärka samhällskontraktet, demokratin och välfärden*. 2021, 72.

Famna - Riksorganisationen för idéburen välfärd är en organisation med uppdrag att, tillsammans med sina medlemmar, bedriva informations- och påverkansarbete om frågor som rör utveckling och tillväxt inom idéburen sektor. Famnas medlemmar är professionella leverantörer av välfärdstjänster, de är verksamheter utan vinstsyfte inom hela välfärdsområdet; vård, social omsorg, utbildning och arbetsintegrerande insatser. Några kända aktörer är Ersta diakoni, Stockholms sjukhem, Stadsmissionerna, Röda Korset och Unizon. De senaste åren har Famnas arbete i större omfattning kommit att beröra det arbetsmarknadspolitiska området, bland annat har man till regering och riksdag fört fram de problem och behov som lyfts av medlemmar kring möjligheter och utmaningar att göra insatser och möta målgruppens behov på detta område.

För att stärka de idéburna aktörernas möjligheter att bättre och/eller i större utsträckning kunna tillgodose de behov som finns hos de målgrupper man möter behöver Famna få en samlad och uppdaterad bild av vad som görs på detta område idag samt vilka problem och behov som medlemsorganisationerna identifierar i sina verksamheter. Det saknas fördjupad kunskap inom de tematiska målområden som är mest relevanta för Famnas medlemmar och vilka specifika utmaningar som kan kopplas till dessa målområden. Genom ökad kunskap skapas förutsättningar för att påverkansarbete och projektsatsningar ämnade att stärka idéburen sektors arbete på arbetsmarknadsområdet ska bli mer träffsäkra och leda till bestående positiva resultat.

Syfte och mål med förstudien

Syftet med förstudien är att få ökad kunskap gällande om och hur idéburna verksamheter kan utgöra en större part i att öka möjligheterna till ett inkluderande och hållbart arbetsliv för alla.

Förstudien förväntas resultera i en kartläggning och analys av vilka problem och behov Famnas medlemmar i Stockholmsregionen ser i sina verksamheter kopplat till de fem tematiska målområdena⁸ samt vilka aktörer som behöver adresseras för att hantera identifierade problem.

Förstudien kommer även att identifiera behov av och former för fortsatt kunskapsutveckling som kan ske genom utlysningar inom ramen för ESF-rådets nya nationella program under perioden 2021-2027.

Denna förstudie är värdefull för fler än Famna och Famnas Stockholmsmedlemmar. I Stockholmsregionen finns uppskattningsvis ett hundratal idéburna företag som idag inte är Famnas medlemmar men som även de kan komma att gynnas av kommande projekts insatser. På nationell nivå rör det sig om uppskattningsvis ytterligare något hundratal. Det är första gången som Famnas medlemmar analyseras ur detta perspektiv.

⁸ Svenska ESF-rådet. *Bakgrund till framtiden*. 2019, 65.

Avgränsningar

Förstudien avgränsas till att omfatta de medlemsorganisationer som i någon form arbetar med eller skulle vilja arbeta med att stötta individer till arbete, sysselsättning eller studier. Detta har gjort att Helhetsgreppet inte undersökt exempelvis betydelsen av insatser så som gratis matkassar för dem med dålig ekonomi, stöd i tider av sorg, en god och sammanhållen sjukvård eller annat som också görs inom ramarna för Famnas medlemsorganisationers verksamheter. Dessa insatser har med stor sannolikhet betydelse för en persons arbetsförmåga, men skulle om de inkluderades göra studien alltför spretig. Helhetsgreppet har även valt att avgränsa studien genom att inte undersöka och analysera den inverkan det ideella arbete som förekommer i flera av medlemsorganisationerna eventuellt har på individens arbetsliv, då den aspekten tas upp i ESF+ förstudien *Ideellt engagemang är mer* som dess huvudsakliga frågeställning.

Metod och genomförande

Rapporten baseras på resultat från intervjuer med 20 verksamhetsledare från Famnas medlemsorganisationer i Stockholm samt från nätverksträffar och deltagande i för området relevanta seminarier och sammankomster under perioden januari 2021 - november 2021. Vissa kvantitativa data rörande exempelvis verksamheternas omsättning, verksamhetsområde och associationsform har inhämtats från underlagen till Famnas kvalitetsrapport 2020.

Under förstudiens inledande fas inhämtades information från tidigare forskning/studier såsom rapporter från forskningsinstitut och andra organisationer, böcker och hemsidor. En löpande omvärldsanalys har pågått fram till studiens publicering. I arbetet har även samarbete skett och kontakter tagits med andra förstudier inom aktuell utlysning.

Intervjuer med verksamhetsledare

Famnas 54 medlemsverksamheter i Stockholmsområdet kontaktades med e-post med information om förstudien och den centrala frågan om organisationen på något vis arbetar med, eller skulle vilja arbeta med att stötta studiens målgrupp till arbete, sysselsättning eller studier. Semistrukturerade intervjuer genomfördes sedan med verksamhetsledare eller person i liknande position för var och en av de 20 verksamheter som uppgav sig vara intresserade av att ingå i förstudien. För en av verksamheterna behövdes två intervjuer vilket innebär att det totala antalet intervjuobjekt uppgår till 21, varav 12 kvinnor och 9 män. Intervjufrågorna formulerades utifrån identifierade kunskapsluckor enligt ansökan och redovisas i bilaga 1. Samtliga intervjuer genomfördes via videolänk vilket var nödvändigt utifrån pågående restriktioner under covid-19-pandemin. Intervjuerna genomfördes från och med mars 2021 till och med maj 2021 och intervjutiden varierade från en till en och en halv

timme. Ytterligare 13 verksamheter informerade om att deras huvudsakliga målgrupp inte är eller har förutsättningar att bli aktuell för de frågor studien omfattar. Exempel på detta är unga och vuxna med grava funktionsnedsättningar som medför att de inte kan kommunicera men även äldre med omfattande omsorgsbehov på grund av funktionsnedsättning, svår sjukdom eller hög ålder.

- De citat från intervjuer och nätverksträffar som återges i rapporten används med syfte att lyfta synpunkter som bedöms vara representativa för stora delar av eller hela gruppen av intervjuade.

Nätverksträffar

Famna har sedan tidigare anordnat träffar och skapat nätverk för medlemmar där man fångar upp och diskuterar de för medlemmarna mest angelägna frågorna inom ett visst verksamhetsområde. Syftet med dessa nätverk är framför allt erfarenhetsutbyte och samverkan men de fungerar även som en kanal för att lyfta strukturella frågor som behöver hanteras på politisk nivå. Helhetsgreppet har under våren och hösten deltagit i ett antal nätverksträffar relevanta för studiens fokusområde; Famnas Stockholmsnätverk inriktning LSS (2021-03-17), Famnas kvalitetsnätverk (2021-04-23) samt Famnas Nationella arbetsmarknadsnätverk (2021-03-08, 2021-03-30, 2021-04-26, 2021-05-31, 2021-08-23 och 2021-10-18). Helhetsgreppet fick genom dessa forum möjlighet att tillsammans med medlemmarna diskutera strukturella hinder kopplade till identifierade och relevanta problemområden men fick även en inblick i vilka problem man redan försökt adressera och var man stött på hinder.

Seminarier och andra sammankomster

Arbetsmarknadsområdet är i ständig förändring och under 2021 har det varit mycket aktivitet av relevans för idéburen sektor. Förstudien har bevakat och i vissa fall även deltagit i ett antal seminarier och andra för området relevanta sammankomster. Vid samtliga sammankomster har även flera av Famnas medlemsorganisationer deltagit. Se rubriken "källor" för lista över seminarier och andra sammankomster.

Samverkan förstudier

Helhetsgreppet har under tiden för förstudien på olika vis samverkat med ett antal systerförstudier. I ett tidigt skede blev Famnas förstudie antingen kontaktad av eller initierade kontakt med andra förstudier inom ramen för utlysningen där det var tydligt att det kunde finnas gemensamma intressen. Ett sådant exempel är 2020/00767 *Hela Kedjan* där vi bland annat haft ett kunskapsutbyte om vilka hinder och möjligheter vi kan se för idéburna verksamheter i att erbjuda målgruppen och beställare av

insatser en palett av aktiviteter och insatser under ett och samma tak. 2020/00753 *Kvinna inför arbete* för ett kunskapsutbyte om vilka hinder som finns för just utlandsfödda kvinnor att etablera sig på arbetsmarknaden, ett område Famna sedan tidigare identifierat som relevant för några av medlemsverksamheterna.

Samverkan med övriga förstudier har bestått av att informera om fynd som gjorts av Helhetsgreppet under arbetets gång och som bedömts vara intressanta för några av de andra förstudierna. De förstudier som undersöker kompetensförsörjning och arbetskraft inom olika sektorer (exempelvis projekt 2020/00763, 2020/00743, 2020/00744, 2020/00749) har vi informerat om att det i verksamheter som erbjuder arbetsträning i idéburen sektor finns behov av samarbeten som kan leda till fler vägar till jobb för dem som arbetstränar och att man är öppen för att se på hur man bäst kan anpassa verksamheterna efter de kompetensbehov som finns. Allteftersom studien fortskred och olika utvecklingsområden började framträda kontaktade vi även förstudier som kunde tänkas ha användning för denna information. 2020/00754 *Analfabeters väg till arbete* kontaktades efter att flera verksamheter lyft att man jobbar med arbetsplatsnära språkträning och skulle vilja arbeta mer med det för just dessa individer, men att möjligheterna är mycket begränsade utifrån hur uppdraget ser ut idag. 2020/00756 *Vad hindrar* kontaktades av samma anledning men då inte med fokus på just analfabeter utan samtliga individer där man ser att tillgången till språk- eller utbildningsinsatser i samband med exempelvis arbetsträning skulle kunna gagna målgruppen. 2020/00759 *Utvecklat stöd inom Lär vux* kontaktades då flera verksamheter som bedriver boenden eller daglig verksamhet (LSS-verksamheter) lyfte att det är en hög tröskel för många av deras deltagare att fysiskt behöva ta sig till olika platser. Man tror att om studier eller arbete var mer lättillgängligt skulle deltagandet i denna typ av aktiviteter kunna öka.

Syftet med dessa kontakter var inte enbart att informera utan även ta del av hur man tänker kring dessa områden och vilka möjligheter man ser i de andra förstudierna. Eventuellt öppnas även möjligheter för projektsamarbete i kommande ESF-utlysningar.

Helhetsgreppet har även haft kontakt med 2020/00746 *Ideellt engagemang är mer för* kunskapsutbyte samt för att ta del av deras resultat på detta område då Helhetsgreppet valde att avgränsa studien till att fokusera på dem som arbetar professionellt i medlemsorganisationerna. Ideellt arbete är dock vanligt förekommande i flera av medlemsorganisationernas verksamheter. Vår bedömning är emellertid att den nämnda systerstudien kommer täcka in detta område på ett för Helhetsgreppet relevant sätt.

2. Resultat och analys

Förstudien har resulterat i en god kännedom om Famnas medlemsorganisationer i Stockholms län – vilka verksamheter de bedriver, vilka målgrupper de riktar sig till samt vilka utmaningar som finns för att dessa målgrupper ska komma in i eller åter till arbete, sysselsättning eller studier. Vidare har förstudien gett en tydlig bild av vilka behov som finns i verksamheterna och vad som behöver utvecklas för att bättre eller i större utsträckning kunna stötta målgruppen.

En fördjupad problemanalys har gjorts utifrån de tematiska målområdena *Etablering på arbetsmarknaden* och *Återinträde på arbetsmarknaden*. I slutsatserna presenteras vilka aktörer som behöver involveras för att hantera identifierade behov/problem och dess orsaker.

Famnas medlemsorganisationer

Av Famnas totalt 102 medlemmar 2021 har 54 organisationer sin hemvist i Stockholms län. Utöver dessa 54 finns några med bas i andra län men med enstaka verksamheter här. De ingår inte i förstudiens urval. Gemensamt för samtliga medlemmar är att de har sin grund i en verksamhetsidé och återinvesterar eventuellt överskott i den egna verksamheten i eller andra idéburna verksamheter. De är alltså inte vinstsyftande även om de, liksom andra välfärdsaktörer, behöver gå med vinst över tid för att kunna utvecklas.

De 54 idéburna välfärdsaktörerna i Stockholms län erbjuder allt från högspecialiserad sjukvård till arbetsintegrering; kombinationerna av verksamheter och målgrupper är nästan lika många som det finns organisationer. En ansats till att ge en överblick av organisationernas verksamhetsområden och målgrupper görs nedan. En majoritet av organisationerna verkar inom många verksamhetsområden och har ett flertal målgrupper. Det innebär att flera av verksamheterna ingår i mer än en kategori.

Bild 1. Målgrupper (ej ömsesidigt uteslutande)

Äldre	24 %
Kvinnor	22 %
Barn och unga	37 %
Psykisk ohälsa	35 %
Missbruk	22 %
Funktionsnedsättning	54 %

Bild 2. Verksamhetsområde (ej ömsesidigt uteslutande)

35 %	Hälsa- och sjukvård ⁹
72 %	Social omsorg ¹⁰
52 %	Övriga insatser såsom Insatser riktade mot hemlöshet, Jourverksamhet, Fältarbete, Rådgivning, EU-migranter, Asylsökande, Ensamkommande eller övriga insatser såsom exempelvis juridisk rådgivning
26 %	Utbildningar på grundskole-, gymnasie- och/eller högskolenivå men även i form av yrkesförberedande utbildningar, uppdragsutbildningar och så vidare.
9 %	Paraplyorganisationer
20 %	Arbetsintegrerande sociala företag (ASF)

Bild 3. Omsättning

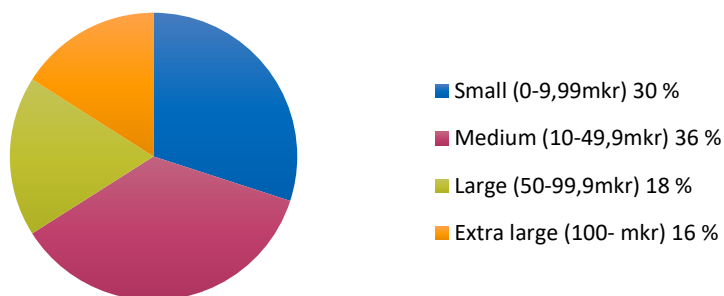
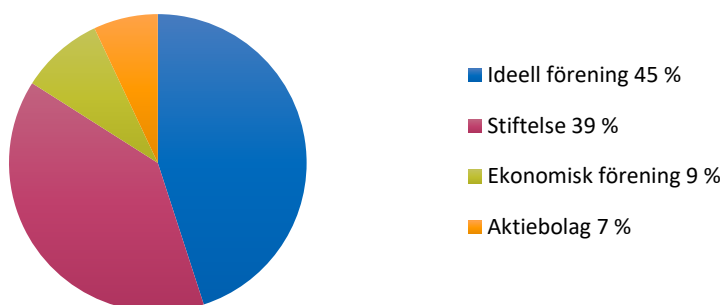

Bild 4. Drifts- och ägandeformer

⁹ Hälsa- och sjukvård omfattar i Famnas register områden såsom Rehabilitering, Palliativ vård, Specialistvård, Primärvård, Rådgivning, Psykoterapi eller övrig vårdverksamhet.

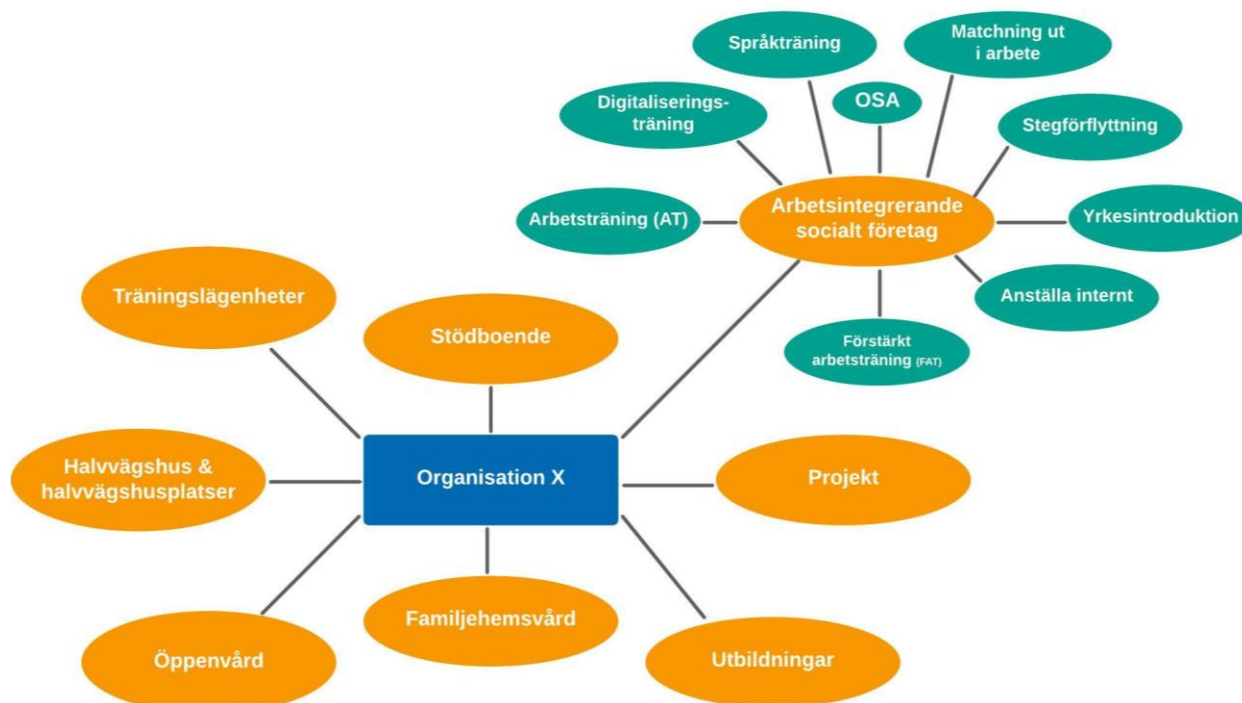
¹⁰ Social omsorg omfattar i Famnas register områden såsom Äldreomsorg -särskilt boende, Hemtjänst, Verksamhet enligt Lagen om stöd och service (LSS), Boende för barn- och ungdomar (HVB), Familjehem, Skyddat boende, Rådgivning eller övrig social verksamhet.

Ovanstående överblick av Famnas medlemmar i Stockholms län överensstämmer i stort sett med hur det ser ut i riket. Andelen ideella föreningar är lite högre och andelen stiftelser något lägre än för hela landet. Storleksmässigt finns flera av de större ("Large" med över 50 mkr i omsättning och "Extra Large" med över 100 mkr i omsättning i bild 3 ovan) aktörerna i Stockholms län än i övriga landet. Bredden av inriktningar, målgrupper och verksamheter är representativ. I länet finns såväl Famnas allra äldsta medlem (Stiftelsen Danvikshem, grundad på 1500-talet) som den nyaste och yngsta (Stiftelsen Young Solidarity Foundation, grundad för ett par år sedan).

Famnas medlemsorganisationer utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv

Kartläggningen under föregående rubrik visar på en stor variation av organisationer och verksamheter, något som även genomsyrar bilden av organisationerna utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv. Idéburen sektor präglas av ett holistiskt perspektiv vilket innebär att man försöker stötta människor genom en kedja av insatser på alla de områden som kan tänkas inverka på individens rådande situation. Då kopplingen mellan arbete eller sysselsättning och god hälsa är väl belagd innebär detta att man adresserar dessa frågor även i verksamheter vars inriktning vid första anblick tycks vara en helt annan. Hos arbetsintegrerande sociala företag¹¹ handlar själva uppdraget om att stötta individer att närma sig arbete, men aktiviteter på detta område sker även i verksamheter såsom stödboenden för ungdomar och daglig verksamhet för personer med funktionsnedsättning. Där kan arbetet bestå av allt från att hjälpa en person att skriva ett CV till att ta emot praktikanter eller anställa någon ur målgruppen. För en organisation med flera verksamheter blir kartläggningen av befintliga och möjliga insatser på arbetsmarknadsområdet således snabbt komplex, se *bild 5* för exempel på vilka verksamhetsområden som kan finnas i en och samma organisation.

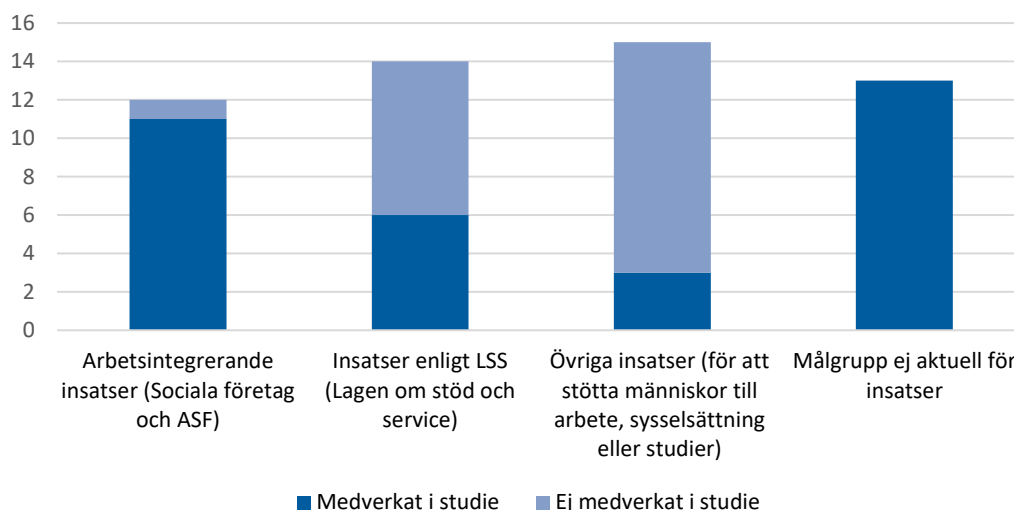
Bild 5. Verksamhetsområden i en och samma organisation

¹¹ Beskrivning av Arbetsintegrerande sociala företag (ASF) finns att läsa under rubriken *Arbetsintegrerande verksamheter (Sociala företag och ASF)*.

Kartläggningen nedan utgår från vad organisationerna själva valde att lyfta som mest relevant i verksamheten eller verksamheterna när det gäller att stötta människor till arbete, sysselsättning eller studier. Den indelning som presenteras nedan är följaktligen något grovhuggen, fortfarande kan en organisation vara verksam inom flera av de områden som presenteras.

Bild 6. Verksamheter utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv

Den första gruppen är organisationer som *huvudsakligen eller som en del av verksamheten erbjuder olika former av arbetsintegrerande insatser*. Dessa verksamheter kallar sig sociala företag eller Arbetsintegrerande sociala företag (ASF) och utgör 11 av de 34 verksamheter som bidragit med information till förstudien. Av Famnas register framgår att ytterligare en verksamhet bedriver ASF, men den har ej kunnat nås för intervju.

Den andra gruppen är boenden, daglig verksamhet, råd och service samt skolor som *ger insatser utifrån rättighetslagen Lagen om Stöd och Service (LSS)*. Sex verksamheter från den gruppen har valt att delta i studien. Famnas register visar att ytterligare åtta verksamheter bedriver denna typ av verksamhet, men dessa har ej kunnat nås för intervju. Det går inte att utesluta att en eller fler av dem tillhör gruppen "målgrupp ej aktuell för insatser" då flera LSS-verksamheter finns representerade i denna grupp.

Den tredje gruppen är organisationer som *på andra sätt arbetar med att stötta människor till sysselsättning, arbete eller studier*. Tre verksamheter från den gruppen har valt att delta i studien. Av Famnas register framgår att ytterligare tolv verksamheter skulle kunna höra till denna kategori men de har valt att ej delta i studien. Dessa är verksamma inom områden såsom psykiatri, coachning för tidigare dömda, familjehemsvård med mera. Det går ej att utesluta att några av dessa tillhör gruppen "målgrupp ej aktuell för insatser". Den låga medverkandegraden hos verksamheter som utifrån

verksamhetsområde tycks tillhöra denna grupp kan tolkas som att arbetsmarknadsinsatser står långt från dessa verksamheters huvudsakliga arbetsområde och att bortfallet därmed blir naturligt

Arbetsintegrerande verksamheter (Sociala företag och ASF)

Vi har i studien identifierat elva medlemsorganisationer i Stockholmsområdet som huvudsakligen eller som en del av verksamheten erbjuder arbetsintegrerande insatser. De beskriver sig alla som sociala företag eller ASF vilket innebär att man dels driver näringsverksamhet (producerar och säljer varor och/eller tjänster), dels erbjuder tjänster till offentlig sektor (som köper insatser i form av arbetsträning, biståndsbedömd sysselsättning etc) för personer som står långt från arbetsmarknaden¹². Upplägget innebär att individer som av olika skäl inte har en plats på arbetsmarknaden får ingå i ett reellt jobbrelaterat sammanhang samtidigt som man utvecklas och stärks på ett sätt som möjliggör för senare inträde på arbetsmarknaden eller återgång till arbete eller studier. På så vis är näringsverksamheten ett medel för att skapa samhällsnytta¹³ och eventuellt överskott återinvesteras i verksamheterna eller i organisationernas övriga arbete inom exempelvis vård och social omsorg.

Exempel på näringsverksamhet som bedrivs i de verksamheter som intervjuats är café- och restaurangverksamhet, secondhandförsäljning, återbruk/remake, försäljning av egenproducerade varor samt livsmedelsförsäljning. Deltagarna anvisas till verksamheterna av uppdragsgivare såsom Arbetsförmedlingen, kommuner, samordningsförbund (som består av Arbetsförmedling, kommun, region och Försäkringskassa) samt kriminalvård, för majoriteten av verksamheter är Arbetsförmedlingen den största uppdragsgivaren.

Kartläggningen visar vidare att Famnas medlemsorganisationer i Stockholmsregionen har möjlighet att ta emot många deltagare, sammantaget drygt 1060 individer, för arbetsträning, sysselsättning med mera. De elva verksamheterna kan genomsnittligt ta emot 97 deltagare. En av verksamheterna sticker dock ut med 400 deltagarplatser. Om denna räknas bort är genomsnittet 66 deltagarplatser per organisation. Spannet för antalet platser för resterande nio verksamheter ligger mellan 20 och 150 deltagare. För åtta av elva organisationer utgör det sociala företaget eller ASFet endast en del av den verksamhet som bedrivs vilket innebär att man även möter klienter och brukare inom insatser som exempelvis stödboenden och familjehem men även öppna mötesplatser där man exempelvis erbjuder fika, utdelning av matkassar med mera. En av verksamheterna har exempelvis utöver de 80 deltagarplatserna även 230 klientplatser. Det finns således betydligt fler kontaktytor med människor som står långt från arbetsmarknaden, och möjligheter att nå målgruppen för arbetsmarknadsinsatser, än vad som framgår av deltagarantalet ovan.

¹² S. Berglöf & J. Despotovic. *Från utanförskap till inkludering*, 5.

¹³ Tillväxtverket. *Sociala företag i Sverige -kartläggning och dialog om definition*. 2021,14.

Utöver deltagarplatser och vad som redogjorts för kring kontaktytor är verksamheterna även arbetsgivare för personer ur målgruppen. Ett av de kriterier för ett ASF som definieras av bland annat Skoopi, en förening för arbetsintegrerande sociala företag, är att ASF ska ha som ambition att skapa hållbara anställningar i företaget för personer som på grund av funktionsnedsättning eller av andra skäl har svårt att komma ut på och få fäste på arbetsmarknaden¹⁴. Det här visar sig stämma för en del av de intervjuade verksamheterna, särskilt de vars målgrupp främst utgörs av deltagare som omfattas av Lagen om stöd och service (LSS)¹⁵. Flera organisationer har dock identifierat att det även finns ett behov av verksamheter som är utformade just för att arbetsträna i, inte stanna i, och har utvecklat sina verksamheter efter detta syfte. Dessa verksamheter anställer även de ur målgruppen men fokus ligger på att få folk vidare ut i arbete. För att handleda individer och leda verksamheten behövs utbildad och erfaren personal.

Arbetsintegrerande verksamheter anslutna till Famna utgörs av organisations- och associationsformer såsom ideella föreningar, ekonomiska föreningar, stiftelser och aktieföretag. Precis som tidigare identifierat¹⁶ är det således fler idéburna organisationer än de som verkar i form av ekonomiska föreningar (ibland kallade kooperativ) som gör nytta för personer som står utanför arbetsmarknaden.

Av kartläggningen framgår även att en majoritet av verksamheterna utgör ett starkt bidrag till den cirkulära ekonomin. Exempelvis så arbetar second hand-butikerna inom tre av de fem områden där det finns en önskan om ökad sysselsättning för att stimulera en övergång mot en mer cirkulär ekonomi – återvinning, återanvändning och rekonditionering. Detta bidrar till att förhindra de utsläpp som annars uppstår i produktion och transport av ett nytt plagg, leksak, möbel etcetera¹⁷. Ett annat exempel är de så kallade sociala matbutiker som en av verksamheterna driver och som syftar till att tillvarata den mat som matbutikerna annars skulle kasta. Butikerna möjliggör för personer med dålig ekonomi att handla till låga priser, men också till en mer hållbar livsmedelshantering.

Vilka man möter i verksamheterna (målgrupp)

En majoritet av de arbetsintegrerande sociala företagen tar emot deltagare från flera olika aktörer som Arbetsförmedlingen, kommuner, samordningsförbund och kriminalvård och erbjuder arbetsplatsförlagda insatser som arbetsträning och förstärkt arbetsträning. Människor med psykisk ohälsa, funktionsvariationer eller missbruksproblematik, utrikesfödda, nyanlända, långtidssjukskrivna, ungdomar som är utan arbete eller studier samt vuxna som varit utan arbete en längre tid. Följaktligen möter man i dessa verksamheter människor ur alla de grupper där etablering och ibland även

¹⁴ Skoopi Om ASF. 2021.

¹⁵ SFS 1993:387 Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade

¹⁶ S. Berglöf & J. Despotovic. *Från utanförskap till inkludering* 6.

¹⁷ Svenska ESF-rådet. *En guide för integrering av ekologisk hållbar utveckling*, 2017, 6

återinträde på arbetsmarknaden uppges vara svårare¹⁸. Två av dessa fem verksamheter uttrycker att man främst möter utrikesfödda personer men detta tycks inte bero på att man anpassat verksamheten efter en viss målgrupp utan är snarare en spegling av demografin i området där man verkar. Övriga verksamheter beskriver en mycket heterogen målgrupp.

Tre av verksamheterna riktar sig till en specifik målgrupp. Två av dessa möter främst personer med missbruksproblematik och tar emot deltagare via kommuner, kriminalvård och i viss mån även från Arbetsförmedlingen. Man erbjuder bland annat arbetsinriktad rehabilitering inom arbetsområden som exempelvis bilrekonditionering, snickeri, hästskötsel och hundpensionat. Hos den ena av dessa verksamheter erbjuder man efter första årets rehabilitering visstidsanställning i ett av de anslutna sociala företagen. Den tredje verksamheten möter främst personer med psykisk ohälsa och tar emot deltagare via kommunen, håller kurser och genomför aktiviteter, har öppen verksamhet och ger möjlighet att delta i ett socialt sammanhang. Man ger möjlighet att arbeta i verksamheten men bedriver även en extern ekonomitjänst med anställda med lönebidrag.

Tre av verksamheterna som definierar sig som ASF riktar sig främst till personer med funktionsvariationer och som tillhör någon av de personkategorier som omfattas av Lagen om Stöd och Service (LSS). Det kan exempelvis vara personer med intellektuella funktionsnedsättningar eller olika former av autism. Identifierade problem och hinder för dessa verksamheter och deras målgrupp beskrivs endast i korta drag i denna del av rapporten trots att även dessa verksamheter definierar sig som sociala företag eller ASF. Anledningen är att de hinder och utmaningar som lyfts i dessa verksamheter har viktiga beröringspunkter med andra verksamheter som möter denna målgrupp i daglig verksamhet, boenden och skolor. Mer om de verksamheter som möter denna målgrupp går att läsa under rubriken *LSS-verksamheter*. Några av de verksamheter som tidigare nämnts har betonat att man planerar att även rikta sig till denna målgrupp och att man arbetar med de anpassningar som krävs för att kunna erbjuda insatser inom ramen för LSS. I skrivande stund, hösten 2021, har ingen sådan ansökan beviljats.

Gemensamt för verksamheterna, oavsett målgrupp, är att de personer de möter står långt ifrån arbetsmarknaden och har omfattande behov för att kunna komma in i eller åter i arbete. Ofta kommer personen i fråga till verksamheten efter att ha snurrat runt i systemet länge. Först har deltagarna provat andra insatser som inte fungerat, vilket många gånger resulterat i att personen kommer till verksamheten efter att i perioder ha varit hemmasittare. Intervjupersonerna ger exempel som "ofta personer med en ganska trasig bakgrund", "kan vara mycket känsliga för stress", "har ingen arbetslivserfarenhet", "svårt med det sociala och att passa in" och "många talar knappt svenska". Verksamheterna upplever även att målgrupperna med tiden kommit att omfatta människor med alltmer komplex problematik.

¹⁸ Svenska ESF-rådet. *Bakgrund till framtiden*. 24.

Så möter verksamheterna målgruppens behov

En gemensam inställning och övertygelse hos dessa verksamheter är att alla människor mår bra av att ingå i ett sammanhang och ha ett arbete, liksom vikten av att ta tillvara individens kraft och bygga vidare på det som fungerar. En verksamhetsledare uttryckte det som "100% för dig kanske är 20% för mig. Men det spelar ingen roll, eftersom vi båda jobbar 100% av vår egen förmåga". Även begreppet egenmakt framstår vara en viktig drivkraft, det syftar till att en individ ska ha makt över sin egen situation, sina arbetsuppgifter och sin närmiljö. Med andra ord att individen ska ha makt över personliga, socioekonomiska och miljörelaterade faktorer som påverkar hälsan och möjligheten till arbete¹⁹.

Heterogeniteten mellan och inom de målgrupper som redogjordes för under föregående rubrik mynnar ut i det gemensamma behovet av ett *individanpassat/individuell* stöd och nära handledning. Vissa människor har lite energi och behöver puttas igång. Andra har väldigt mycket energi och behöver snarare hjälp att rikta den och hålla fokus.

"För vissa behöver man lägga störst fokus på att få till rutiner och att personen dyker upp, medan man med andra kan jobba mer mot att utveckla färdigheter som blir attraktiva på arbetsmarknaden."

-Verksamhetsledare, ASF

För att möta de olika behoven erbjuder man en mängd olika arbetsuppgifter. Inom second-hand kan man till exempel arbetsträna med sortering, lager, transporter, kassa eller administrativa uppgifter. Den som nyligen haft en stroke kan ha behov av väldigt monotona arbetsuppgifter såsom sortering, den som har svårt att sitta still kan vara med vid upphämtning av saker, den som har svårt för det sociala kan arbeta på lagret med exempelvis prismärkning. Man föreslår och erbjuder kvinnor att prova på arbetsuppgifter kopplade till mansdominerade yrken och vice versa men behöver samtidigt vara lyhörd för individens behov. Att uppmuntra och utmana deltagarna att prova på nya saker är en ständig balansgång då man inte vill riskera att det blir för stora hinder för deltagaren.

Ibland leder arbetsträningen till att individen får anställning i eller utanför verksamheten men viktigt att framhålla är att även om man inte når hela vägen fram till arbete inom ramen för insatsen så har arbetsträningen ändå för de allra flesta inneburit en progression. Ett annat begrepp som används för dessa framsteg är stegförflyttning.

¹⁹ J-H. Hansson (red). Team: Arbetsmarknad och kompetensutveckling. *Nystarapporten - Civilsamhällets svar på hur vi kan stärka samhällskontraktet, demokratin och välfärden*. 2021, 76.

Arbetsätt och metoder

De studerade verksamheterna har en del gemensamt när det gäller arbetsätt och metoder men det finns också skillnader. Gemensamt är att arbetet innebär att en coach eller handledare jobbar nära individen och har utrymme för individuell handledning. Detta möjliggör att instruktioner till nya arbetsuppgifter blir anpassade utifrån individens behov och att handledaren får möjlighet att följa deltagarnas utveckling kopplat till arbete såväl som mående. Motivering och inkludering agerar ledord i arbetet. Ungefär hälften av verksamheterna uppger att man i arbetet utgår från samtalsmetoden Motiverande samtal (MI – motivational interviewing) vilket innebär att handledarna är utbildade att leda *samtal för förändring*²⁰. Hur stor andel av handledarna som har tagit del av denna typ av utbildning framgår dock inte av denna studie. Utöver MI uppger ett par verksamheter att man även utgår från grundtanken i metoderna SE (Supported Employment) samt Supported Education²¹. Dessa metoder är utvecklade för att möjliggöra för personer med funktionsvariationer eller andra utmaningar att hitta möjligheter inom arbete eller utbildning. Man fokuserar på att identifiera personens styrkor och att finnas tillgänglig som stöd.

Samtliga verksamheter uppger att man har någon form av system där man för in information om deltagarens utveckling. Information om denna så kallade stegförflyttning eller progression kan används som underlag i samtal med deltagaren men även som underlag gentemot beställare/uppdragsgivare. Ett par verksamheter använder verktyg eller metoder för informationsinsamling som gör det möjligt att få fram statistik över den progression deltagare har gjort, men för majoriteten sammanställs inte denna information på aggregerad nivå.

Identifiering av progression är sammanfattningsvis något som kan användas i flera syften – i arbetet med deltagaren, för kvalitetsutveckling av verksamheten, i kontakt med beställare vid exempelvis uppföljning samt för att utveckla metoder för upphandling. Detta innebär att beskrivningen av metoder för arbetsintegrering även omfattar metoder för exempelvis kvalitetssäkring och effektmätning. Utöver ett lösningsfokuserat förhållningssätt och samtalsmetoden MI, SE och Supported Education kunde följande metoder, arbetsätt och kvalitetssystem identifieras och ringas in:

ESL – Ett självständigt liv, socialpedagogisk behandlingsmodell för personer med psykisk funktionsnedsättning, särskilt schizofreni. Syftet med insatsen är att ge personen ökade möjligheter till ett självständigt liv och innebär bland annat stöd i form av manualer²².

FIT – Feedback informed treatment, en modell som bygger på kontinuerlig uppföljning av personens syn på behandling. Man använder den standardiserade bedömningsmetoden ORS som syftar till att mäta förändring i

²⁰ Socialstyrelsen. *MI (motiverande samtal)*. 2019.

²¹ Svenska föreningen för Supported Employment. *Metodarbete*. 2021.

²² Socialstyrelsen. *Ett självständigt liv, ESL*. 2021.

klientens mående under deltagande vilket möjliggör för att på individ- och verksamhetsnivå genomföra systematisk uppföljning av insatser²³.

GA – Grundläggande anställningsbarhet, metod specifik för arbetsträning där systematiska bedömningar utifrån faktiska iakttagelser tydliggör vilka behov, resurser och insatser som bör prioriteras för att uppnå goda resultat i arbetet med anställningsbarhetsutveckling. Möjliggör för statistik kring stegförflyttning²⁴.

IPS – Individanpassat stöd i arbete. En variant av metoden Supported employment utformad för personer med psykisk funktionsnedsättning. En utbildad coach hjälper individen söka efter ett arbete som tar vara på dennes motivation och intressen. Insatsen syftar till att ge individen stöd och vägledning i att finna och behålla ett arbete på den öppna arbetsmarknaden²⁵.

OCN – Open colleague network. En metod för träning och validering av färdigheter och kunskap som möter de önskemål/krav som finns inom en viss bransch. Deltagaren får efter genomgången arbetsträning med sig ett kunskapsintyg. Det är Nordiskt valideringsforum som har licens för OCN, metoden är samstämmig med SeQF, Sveriges referensram för kvalifikationer²⁶.

Några verksamheter har utarbetat och namngett egna arbetssätt eller metoder:

RQS – Rehabilitation Quality System, ett kvalitetssäkringssystem där man mäter vad någon har med sig in i verksamheten och följer upp efter tre, sex, åtta månader och så vidare, med syfte att kunna fånga upp stegförflyttningar. Används för att ge feedback till deltagare, göra analyser av det egna arbetet samt ta fram statistik. En av de verksamheter som arbetar med individer med missbruksproblematik har tagit fram detta i samarbete med Lunds universitet.

Trappan, ett arbetssätt som används i rehabiliteringssyfte för individer med missbruksproblematik där en person under rehabiliteringstiden är lärling i ett socialt företag och är med och bidrar till kooperativet vilket efter ett år möjliggör en förlängd rehabilitering (pga. att kooperativet kan bidra till individens försörjning), man erbjuds sedan visstidsanställning under fyra år vilket sedan övergår i en tillsvidareanställning.

Hela kedjan, ett arbetssätt som vuxit fram i en av verksamheterna under flera decennier och använts för individer som behöver stöd att närma sig arbetsmarknaden. Deltagande i olika projekt och samarbeten har möjliggjort för verksamheten att inom ramen för en insats, exempelvis Arbetsträning eller Förstärkt arbetsträning, kunna erbjuda en kedja av insatser såsom språkträning, friskvård, rehabåtgärder och jobbmatchning. Varje deltagare har en arbeidskonsulent som följer dem i alla steg och som erbjuder stödsamtal och hjälp kring såväl arbete som hinder²⁷ rörande boende, familj med mera. Idag finns dock hinder för verksamheten att leverera denna kedja av insatser.

²³ Socialstyrelsen. *ORS - Skattning av förändring*. 2021.

²⁴ C. Cerna och D. Dalin. 2012. *Begreppet grundläggande anställningsbarhet -Ett psykosocialt perspektiv*. 2012.

²⁵ Socialstyrelsen. *Individanpassat stöd i arbete*. 2019.

²⁶ Nordiskt valideringsforum. *Om OCN-metoden*. 2021.

²⁷ Läs mer under rubriken *Sociala företag och ASF -utmaningar och hinder* samt i ESF+ förstudien *Hela kedjan* där verksamheten själv analyserar dessa hinder.

Oavsett arbetssätt eller metod uppger samtliga verksamheter att man upplever att arbetsträningen för de allra flesta av deltagarna innebär en förbättring i välbefinnande och möjligheter att arbeta. De verksamheter som för statistik över stegförflyttning visar att även när arbetsträningen inte leder hela vägen fram till arbete eller studier leder den till att de allra flesta individer tagit steg som ökat möjligheterna att på sikt få ett arbete.

LSS-verksamheter

Förstudien har intervjuat sex av Famnas medlemsorganisationer i Stockholmsområdet som huvudsakligen eller som en del av verksamheten erbjuder insatser inom ramen för Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)²⁸ såsom daglig verksamhet, råd och stöd, boende och/eller utbildning. Tre av verksamheterna erbjuder boenden, två erbjuder daglig verksamhet, två erbjuder utbildning (den ena gymnasiesärskola och den andra från förskola till årskurs 9) och en erbjuder rådgivning. En och samma organisation kan vara verksam inom flera områden.

Ytterligare tre LSS-verksamheter som driver arbetsintegrerande sociala företag är redan representerade i statistiken för gruppen som behandlades i föregående avsnitt. I detta avsnitt har deras erfarenheter analyserats utifrån att de är just en LSS-verksamhet. Av Famnas interna register framgår att ytterligare åtta verksamheter bedriver denna typ av verksamhet, men de har i detta skede valt att inte delta i studien. Det går inte att utesluta att en del av dessa verksamheter tillhör den grupp som angett att målgruppen ej är aktuell för insatser.

54% av Famnas medlemsorganisationer har personer med funktionsnedsättningar som sin målgrupp. Även om uppdraget sällan specifikt är att stötta individer till arbete, studier eller sysselsättning så görs det många insatser på detta område i verksamheterna och arbetsmarknadspolitiska frågor behandlas regelbundet i Famnas nationella nätverk för LSS-frågor.

Tillsammans har verksamheterna drygt 260 pågående placeringar. Inkluderar man den verksamhet som arbetar med rådgivning tillkommer uppdrag för ytterligare 600 individer. De dagliga verksamheter som även kan definieras som Arbetsintegrerande sociala företag som specifikt vänder sig till personer med funktionsnedsättningar, och som är med i sammanställningen under föregående avsnitt, har tillsammans ytterligare ungefär 120 platser för att ta emot deltagare. Verksamheterna tar huvudsakligen emot placeringar genom individavtal som görs med kommunen, men det förekommer även ramavtal med kommuner i ett par av verksamheterna. Den verksamhet som arbetar med råd och stöd har avtal med såväl region som kommun. Denna grupp utgörs av olika associationsformer såsom stiftelser, ideella föreningar och aktieföretag, de har gemensamt att all eventuell vinst återinvesteras i verksamheten.

²⁸ SFS 1993:387 *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade*

Även LSS-verksamheterna gör insatser som bidrar till den cirkulära ekonomin. I en daglig verksamhet tar man vara på gamla tygstuvar i skapandet av nya kläder som man sedan i mycket begränsad skala säljer på ett café. Flera verksamheter uppger att man tar emot material från privatpersoner och företag som man sedan skapar av och ibland även säljer på exempelvis julmarknader. Ett exempel är en verksamhet som tagit emot fårull av en privatperson som man sedan behandlar och skapar av.

Vilka man möter i verksamheterna (målgrupp)

I dessa verksamheter möter man främst ungdomar och vuxna som beviljats insatser inom LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade). LSS är en rättighetslag som ska garantera att människor med omfattande och bestående funktionsnedsättning kan leva ett bra liv och de som omfattas av lagen delas in i tre grupper utifrån olika bedömningsgrunder, så kallade personkretsar.

- Personkrets 1: personer med intellektuell funktionsnedsättning (utvecklingsstörning), autism eller autismliknande tillstånd.
- Personkrets 2: personer med betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning efter en hjärnskada i vuxen ålder som har orsakats av yttre våld eller kroppslig sjukdom.
- Personkrets 3: personer som har andra stora varaktiga fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar som uppenbart inte beror på normalt åldrande och som gör att man har stora svårigheter att på egen hand klara daglig livsföring som att klä på sig, laga mat, förflytta sig eller kommunicera med omgivningen.

Majoriteten av verksamheterna tar främst emot dem som tillhör personkrets 1, två av verksamheterna möter även dem som tillhör personkrets 2 och/eller 3. Som framgår av beskrivningen av personkretsar så rör det sig om en stor bredd av problematik som många gånger inte har mer gemensamt än att man just är i behov av stöd för att ha möjlighet att leva som andra. Många individer som verksamheterna möter har alltför svåra funktionsnedsättningar för att kunna komma i eller åter till arbete. Men man möter också dem som med rätt stöd skulle kunna arbeta. För förstudiens fokusområde innebär denna kategori att man i verksamheten möter människor som utifrån sin funktionsnedsättning är i behov av stöd för att behålla, komma in i eller åter till arbete, sysselsättning eller studier. En majoritet av verksamheterna lyfter att deras målgrupp med tiden till allt större del utgörs av högfungerande personer med psykiska funktionsvariationer så som ADHD, autism, psykiatriska diagnoser och multi-diagnoser. Det handlar om personer som många gånger haft svårt att ta sig igenom grundskolan trots att man begåvningsmässigt inte har någon nedsättning. Denna målgrupp lyfts återkommande fram i studien som en grupp där många har förutsättningar att komma in i eller åter till arbete givet att personen får rätt stöd. Många ur denna målgrupp har i perioder varit hemmasittare under såväl skoltiden som i vuxen ålder och upplevs nöta av de motgångar som skoltiden inneburit.

Så möter verksamheterna målgruppens behov

Målgruppens inbördes olikheter innebär följaktligen att även målgruppens behov ser mycket olika ut. Generellt sett upplever verksamheterna att betydligt fler ur målgruppen skulle kunna arbeta om de gavs rätt förutsättningar. Att arbeta motiverande och hjälpa till att undanröja hinder när personen är nyfiken på att prova någonting nytt beskrivs av flera verksamheter som någonting centralt i arbetet med att stötta målgruppen till arbete, sysselsättning eller studier. Man försöker även att motverka fördomar och förändra attityder hos arbetsgivare genom att vara en förebild och anställa personer ur målgruppen men också genom att skapa arbetsplatser som möter målgruppens behov.

”Alla människor har något att bidra med, man måste utgå från det och se vilken plats just den kan ta i arbetslivet för att just den personens kunskap ska komma till nytta. Man måste separera funktionsnedsättningen och personen”. -Verksamhetsledare, Daglig verksamhet

För den organisation som arbetar med rådgivning och främst möter personer med fysiska funktionsnedsättningar består arbetet på detta område i att informera individen om dennes rättigheter och ge stöd i ansökan av lönebidrag, personligt biträde eller medel till hjälpmedel. I detta arbete ingår även att arbeta med personens självbild då man upplever att många som kommer till verksamheten har svårt att ta hjälp. Många i målgruppen uttrycker att man inte vill ”vara en sån där” även när hjälpen är en förutsättning för att kunna arbeta.

De organisationer som erbjuder boenden, utbildning och daglig verksamhet och som främst möter personer med neuropsykiatriska och intellektuella funktionsnedsättningar belyser vikten av att kunna erbjuda ”det lilla sammanhanget”, dels för att det är en förutsättning för att individen ska ha möjlighet att förbereda sig för arbetsmarknaden, dels för att många även fortsatt kommer ha ett behov av ett litet sammanhang. De verksamheter som har boenden lyfter främst insatser som att skapa en vardagsstruktur och hjälpa till att ordna med och även ”skola in” personer på praktikplatser, trots att detta ofta kräver att någon ur personalstyrkan är med under många dagar och ibland veckor. De verksamheter som bedriver skola lyfter främst insatser såsom att anpassa verksamheten genom att hålla undervisning i så små grupper som möjligt för att möjliggöra att personen fullföljer grundskola och ibland även gymnasium samt att engagera sig på olika sätt när eleven ska vidare till arbete eller Daglig verksamhet.

De som bedriver daglig verksamhet lyfter främst insatser som att identifiera behov och vad personen finner lustfyllt, det som gör att man fortsätter att komma till verksamheten och inte riskera att bli hemmasittare. Det kan röra sig om allt från att hjälpa till med hundpromenader till att skapa konst eller jobba med återbruk. Man hjälper även till med kontakt med Försäkringskassan i de fall personen har ersättning som kan påverkas.

Samtliga verksamheter understryker vikten av att sysselsätta sig för att bryta hemmasittande och isolering, för att nå resultat i detta arbete lägger man vikt vid ovan nämnda motivationsarbete men även vid att undvika press. Ett exempel på detta är att man i en verksamhet börjat uppmuntra deltagare att vara hemma om man behöver på grund av att man känner ångest eller är trött. Det är då viktigt att man ringer och säger just det, inte att man har ont i magen eller skyller på annat. Detta har inneburit att närvaron i den dagliga verksamheten har gått upp. Några verksamheter har ett uppbyggt nätverk med lokala företag där målgruppen kan erbjudas praktik. Flera dagliga verksamheter har även skapat arbetsplatser för att ge målgruppen möjlighet att arbeta på en riktig arbetsplats men med de anpassningar som behövs. Dessa arbetsplatser kan vara i form av Arbetsintegrerande sociala företag eller andra företagsformer. Här får målgruppen möjlighet att utföra riktiga arbetsuppgifter mot kunder. Verksamheterna arbetar exempelvis med tillverkning och försäljning av produkter i trä, försäljning av secondhandvaror, konstprojekt och försäljning av produkter inom bygghandel.

Utöver IPS, Individanpassat stöd i arbete²⁹, nämns inga specifika metoder i arbetet att stötta målgruppen till sysselsättning, arbete eller studier. När en person placeras i verksamheten oavsett om det är skola, boende eller daglig verksamhet så upprättas på uppdrag av kommunen en så kallad genomförandeplan där det framgår hur insatsen ska genomföras. Där dokumenteras planerade aktiviteter samt mål och delmål. Denna plan används sedan i arbetet att tillsammans med kommunens handläggare följa upp insatsen. Om det står i genomförandeplanen att ett delmål är att individen exempelvis ska prova på praktik så kommer detta mål att följas upp. Utöver detta förekommer brukarundersökningar där man undersöker hur en person trivs med den insats och den hjälp man får.

Övriga verksamheter

Förstudien har identifierat tre ytterligare typer av organisationer som *på andra sätt arbetar med att stötta människor till sysselsättning, arbete eller studier*. Dessa bedriver bland annat familjehemsvård, öppenvård och fältarbete. Även här kan en organisation ha en bredd av verksamheter där den del som arbetar med att stötta människor till sysselsättning bara är en av flera. Av Famnas register framgår att ytterligare elva organisationer skulle kunna höra till denna kategori (eller innebära att ytterligare kluster av verksamheter formas) men dessa har valt att ej delta i studien. Dessa organisationer har verksamheter inom områden såsom psykiatri, coachning för tidigare dömda, familjehemsvård med mera. Det går ej att utesluta att en del av dessa tillhör den grupp som angett att målgruppen ej är aktuell för insatser.

Redogörelsen under en rubrik som denna har den inneboende problematiken att verksamheterna inte har mycket gemensamt gällande målgrupp och arbetssätt. Här har därför rubrikerna "Målgrupp" och

²⁹ Socialstyrelsen. *Individanpassat stöd i arbete*. 2019.

“hur man möter målgruppens behov” blivit en och samma rubrik under vilken en sammanfattande beskrivning görs av verksamheterna var och en för sig. Då beskrivningarna möjliggör avidentifiering har godkännande inhämtats inför publicering av förstudien.

Målgrupper och hur man möter målgruppens behov

Den första av de tre verksamheterna möter främst unga med psykisk ohälsa i åldern 18 till 35 år och erbjuder sysselsättning och stödinsatser genom arbetslivsinriktad rehabilitering. Man har ett 60-tal deltagarplatser och tar emot deltagare via såväl LOV-avtal som individavtal. Målgruppen har ofta en psykosjukdom eller psykoserfarenhet men det kan även finnas andra psykiatriska eller neuropsykiatriska diagnoser tillsammans med ångestproblematik. Man upplever att de som kommer till verksamheten har en tilltagande komplex livssituation och växande stödbehov samt att personerna behöver ett omfattande stöd. Arbetet är utformat för att personen ska komma vidare till någon form av meningsfull sysselsättning. Alla deltagare har en egen stödperson som hjälper till att söka arbetspraktik, jobb eller studier men som även bidrar till att exempelvis skapa rutiner och lära personen att känna igen tidiga tecken på sjukdom för att skapa trygghet. Deltagarna har individuell planering och veckoschema utifrån personliga behov och mål. Man jobbar med en blandning av validerade metoder såsom Supported Employment, Resursgrupps-ACT (Assertive Community Treatment) där man arbetar med nätverksarbete och personens resurspersoner³⁰, NECT-metoden (narrative enhancement and cognitive therapy) där man i grupp hanterar självstigma med mera³¹. Man arbetar även med metodverktyget FIT (Feedback informed treatment) som är en kontinuerlig uppföljning av personens syn på insatsen och det egna måendet³². Det viktigaste uppges vara arbetet att skapa en god allians. Under 2020 har man i liten skala börjat med effektmätning.

Den andra av de tre organisationerna har flera olika verksamhetsområden varav ett är fältarbete i socioekonomiskt utsatta områden. I detta arbete uppger man att man möter många ungdomar som står långt från arbetsmarknaden och man bedriver därför aktiviteter med syfte att stärka deras möjligheter till arbete såsom exempelvis ledarskapsutbildningar och att utforma CVn. Man hjälper till att ordna praktikplatser och tar även emot många sommarjobbare ur målgruppen till det egna kontoret. Man har även drivit ett par projekt med syfte att specifikt nå unga utlandsfödda respektive tredjelandsmedborgare³³ 15-24 år, för att genomföra kompetensstärkande aktiviteter. Att uppskatta hur många som nås av verksamhetens insatser är en utmaning då man arbetar på så många olika plan men de två projekten förutspås, när de nått sitt slut, ha nått ut till ca 800 personer.

³⁰ Nationellt kunskapsstöd för Case Management. *Begrepp och förklaringar*. 2021

³¹ Socialstyrelsen. *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid schizofreni och schizofreniliknande tillstånd*. 2018

³² SBU. *Feedback informed treatment (FIT), en kontinuerlig uppföljning av personens syn på behandling*. 2021

³³ personer som är medborgare i ett land utanför EUs medlemsstater.

Den tredje organisationen har en bredd av verksamheter inom exempelvis familjehemsvård, öppenvård i form av familjebehandling och sociala projekt. De två förstnämnda avdelningarna av verksamheten arbetar mot socialtjänsten medan den tredje avdelningen ansöker om olika projektanslag för att bedriva projekt. I sina insatser att stötta människor till arbete, sysselsättning och studier möter de främst asylsökande, kvotflyktingar och ungdomar som omfattas av gymnasielagen. Det är människor som ofta har låga eller inga kunskaper i svenska språket och som i många fall inte vet om de ens kommer kunna stanna i Sverige. I samarbete med Länsstyrelsen görs rustande insatser inom ramen för ett projekt som kallas för TIA (tidiga insatser för asylsökande) inom tre olika områden utvalda utifrån vilken kunskap som deltagarna kan behöva ha med sig oavsett om de ska söka arbete i Sverige eller i sina hemländer. De tre områdena är: grundläggande färdigheter att byta skärmar och batterier på mobiltelefoner, färdigheter inom mediateknik, färdigheter inom kallsänka med mera samt barberar- och friseringskunskaper. Efter genomgångna workshops har man en formell diplomutbildning där man även delar ut kit för att kunna bedriva det nya hantverket.

Vad försvårar för verksamheterna att stötta målgruppen till arbete, sysselsättning eller studier?

Under följande rubriker beskrivs de problem och utmaningar som kunnat identifierats i arbetet med att stötta målgrupperna in i eller åter till arbete, sysselsättning eller studier. Analyser görs på såväl individ-, organisations- som strukturnivå.

Sociala företag och ASF – utmaningar och hinder

I detta avsnitt beskrivs de problemområden som påverkar förutsättningarna för sociala företag eller ASF att stötta individer till arbete, sysselsättning eller studier. Helhetsgreppet har ringat in två problemområden som i sin tur består av ett antal delområden. Det första är kopplat till att *målgruppen inte har tillgång till insatsen* trots att behovet är stort; dessa problem rör främst *avtal och kontrakt* men inkluderar även *kommunikation och effektmätning*. Det andra problemområdet är kopplat till själva insatsen. Man vill kunna erbjuda deltagaren det man identifierar att denne behöver för att kunna närma sig arbete eller studier. Många av de insatser verksamheterna försökt leverera har dock stött på hinder. Att verksamheterna inte kan ge den insats man ser behövs är kopplat till *konkurrensregler och uppdragets ramar, placeringstid* och även *ersättningsnivåer*. Av intervjuerna framkom inga tydliga skillnader mellan män och kvinnors möjlighet att tillgodogöra sig insatserna eller ta sig vidare på arbetsmarknaden.

Målgruppen får inte tillgång till insatsen

Åtta av tio verksamheter uppger att man i dagsläget har fler platser tillgängliga än vad man har deltagare samt att antalet placeringar fortsätter att minska. Nationellt har det inkommit exempel från Famnas medlemmars arbetsintegrerande verksamheter på neddragningar med så mycket som halva personalstyrkan. Detta kopplas inte främst till Covid-19-pandemin utan är en nedåtgående trend som börjat tidigare. Att antalet placeringar i de idéburnas insatser utvecklade för långtidsarbetslösa minskar i en tid då antalet långtidsarbetslösa nått rekordnivåer och förutspås öka ytterligare tycks inte heller bero på att andra delar av välfärdssystemet tagit vid. Verksamheterna beskriver tvärtom att man dagligen möter människor som vill och/eller skulle behöva komma till eller stanna kvar i verksamheten. Ett exempel på att verksamheternas insatser behövs är att en majoritet av dessa vid ett flertal tillfällen har blivit kontaktade av Arbetsförmedlingens upphandlade leverantörer av några av tjänsterna i det nya programmet – Stöd och matchning (STOM), Kundval Rusta och matcha (KROM) samt Introduktion till arbete (INAB). Leverantörerna av dessa tjänster försöker placera sina deltagare i verksamheterna utan att ge någon ersättning för detta.

”Det här är ju exakt samma människor som vi tidigare fått en ersättning för att hjälpa. De här företagen tror att personerna bara kan ”vara” i verksamheten som en tillgång...dom förstår inte vilket stödbehov personerna har för att det ska fungera och bli bra för både individen och verksamheten” -Verksamhetsledare, ASF

Dessa individer beskrivs således ha samma problematik och behov som dem som tidigare placerats i verksamheterna mot ersättning för bland annat insatserna Arbetsträning (AT) eller Förstärkt arbetsträning (FAT), något som indikerar att den funktion de idéburna verksamheterna fyller inte täcks av Arbetsförmedlingens nuvarande program och att behovet av de idéburna verksamheternas insatser på arbetsmarknadsområdet kvarstår.

Avtal och upphandling

Verksamheterna uppger att man historiskt alltid har behövt lägga stora resurser för att få till avtal och kontrakt som gör att det finns förutsättningar för deltagare att anvisas till dem. Kunskap om verksamheterna och deras kapacitet upplevs vara låg både hos arbetsförmedlingen och andra myndigheter, detta framgår av intervjuer, deltagande i seminarier och tidigare rapporter på området.³⁴

Arbetsförmedlingen: Verksamheterna lägger stora resurser på att informera handläggare och andra tjänstemän på arbetsförmedlingen om såväl arbetsträning som idéburna verksamheter, något som tidigare har bidragit till goda relationer och ett någorlunda stabilt inflöde av placeringar. Reformeringen av Arbetsförmedlingen har dock inneburit att relationer har ersatts av funktioner –

³⁴ J-H. Hansson (red). Team: Arbetsmarknad och kompetensutveckling. *Nystarapporten - Civilsamhällets svar på hur vi kan stärka samhällskontraktet, demokratin och välfärden*. 2021, 71.

verksamheterna behöver nu kontakta "handläggarenheten" snarare än en specifik handläggare. Den personliga kontakten har gått förlorad och med den också den kunskap och kompetens man tidigare arbetat upp. En av Famnas medlemsorganisationer fick en debattartikel publicerad i en lokaltidning³⁵ där man bland annat beskrev att man står med tomma platser trots att behovet är stort. Exemplet ligger utanför Stockholmsregionen men det faktum att anvisningarna från Arbetsförmedlingen till denna verksamhet ökade kraftigt de följande veckorna illustrerar att kunskap om verksamheterna och deras kapacitet har stor inverkan på hur många individer som får tillgång till detta stöd.

Vidare tycks Arbetsförmedlingens handläggare inte längre ha direktiv att använda sig av de tjänster verksamheterna erbjuder. Detta har framkommit av kontakt verksamheterna haft med handläggare som själva uppger detta men även i myndighetens egen kommunikation med leverantörer under våren 2021³⁶. Där nämner man inte de icke-upphandlade insatserna Arbetsträning (AT) eller Förstärkt arbetsträning (FAT), som är de vanligast förekommande placeringarna hos sociala företag och ASF. Det utrymme som idag finns för "övriga" (icke-upphandlade) tjänster ska enligt arbetsförmedlingens prognoser minska de kommande åren och man prioriterar i stället tjänster inom ramen för Lagen om valfrihetssystem (LOV) och specifikt tjänsterna Introduktion till arbete (INAB), Kundval rusta och matcha (KROM) samt Stöd och matchning (STOM). STOM håller dock på att fasas ut och kommer helt att försvinna vid årsskiftet 2021/2022, då allt ska ha övergått till KROM.

I Famnas nationella arbetsmarknadsnätverk har verksamheterna under 2021 diskuterat vilka möjligheter det finns att anpassa sig till det system som nu är under utformning. Ett par av verksamheterna är redan leverantörer av tjänster inom ramen för LOV men menar att de bara passar för dem som står betydligt närmare arbetsmarknaden. Att bli upphandlad KROM-leverantör ses inte som en lösning för majoriteten av individer i den nuvarande målgruppen. Programmen erbjuder inte utrymme för det stöd som deltagarna är i behov av. Delar av stödet ska ges digitalt och den största delen av ersättningen är resultatbaserad och utgår först när en person kommit hela vägen till arbete. Innan man utvecklat och implementerat metoder för mätning av stegförflyttning/progression fungerar inte resultatbaserade ersättningar för dem som arbetar med denna målgrupp.

"De deltagare som kommer via STOM eller KROM är ju en helt annan målgrupp. Skulle man kasta in en person i behov av arbetsträning i den insatsen så skulle de med all sannolikhet snart gå hemma igen."

Verksamhetsledare, ASF

Diskussionerna i Famnas nationella arbetsmarknadsnätverk genomsyras av optimism och ett öppet sinne för att anpassa sig men samtidigt finns en stark oro för målgruppen. Hela tiden landar man i att det i dagsläget inte finns en plats för verksamheterna och att verksamheternas målgrupper, de som står mycket långt från arbetsmarknaden, riskerar att fara illa i det arbetsmarknadspolitiska system som

³⁵ M.S. Paras & D. Kehr. *Arbetsförmedlingen missar de svårast utsatta*. 2021

³⁶ Rapport från Arbetsförmedlingens leverantörsforum delad på träff för Famnas nationella Arbetsmarknadsnätverk 2021-04-26

just nu är under utformning.

”Vi kan se att de som står längst från arbete inte blir lönsamma för leverantörer av AFs nya insatser. Människor som behöver mycket stöd riskerar att hamna i insatser som inte är anpassade för dem vilket innebär att de fortsatt står utanför arbetsmarknaden.” -Verksamhetsledare, ASF

Kommuner och kommunala samordningsförbund: De verksamheter som har de mer specifika målgrupperna (missbruk, psykisk ohälsa respektive funktionsvariationer (med rättigheter enligt LSS)) ger en bild av att man likt de flesta företagare har en del utmaningar med att få till avtal men att det samtidigt finns ett någorlunda fungerande system kring de placeringar som görs inom just detta område. Dessa verksamheter har främst avtal med kommunerna och tar endast emot ett mindre antal placeringar via Arbetsförmedlingen. Även de som har Arbetsförmedlingen som största kund uppger att kontakten med kommun och samordningsförbund fungerar bättre än den direkt med Arbetsförmedlingen. När man väl har en person placerad i verksamheten är samarbetet kring den personen ofta fruktbart och man upplever att det i de flesta fall finns en samsyn kring individens problematik och möjligheter. Samtidigt finns förbättringspotential inom vissa områden. Även här upplever man att kunskapen om idéburna verksamheter och deras kapacitet är låg. Södertälje kommun lyfts som ett gott exempel rörande såväl avtal som uppföljning medan man har större svårigheter att få till avtal med exempelvis Stockholms stad. En orsak tros vara att Stockholms stad på grund av sin storlek har möjlighet att själva erbjuda arbetsmarknadsinsatser.

I dialogmöten och seminarier där Stockholms stad närvarat under tiden för förstudiens genomförande har det framkommit att det på flera håll finns brister i kunskap om verksamheterna och dess målgrupp. Exempel på detta är att man uttrycker sig som att ASF endast är små verksamheter där människor arbetar ”tills vidare” med lönebidrag eller dylikt. Det framkommer vid flera tillfällen att det hos kommunen finns en oro för så kallade inlåsnings effekter, att verksamheterna försöker få deltagare att stanna kvar i verksamheten för egen vinnings skull. Just detta är dock en av de idéburnas styrkor. Man jobbar för människor, inte för vinst.

Idéburet offentligt partnerskap: En möjlighet för samverkan mellan offentliga och idéburna aktörer är att ingå ett så kallat Idéburet offentligt partnerskap (IOP). Med IOP får man större frihet att utforma budget och insatser på ett sätt som annars enbart görs i projekt. Men där tiden i ett projekt är begränsad, finns med ett IOP möjlighet att fortsätta samverka så länge behovet finns och alla parter önskar fortsätta delta, en möjlighet som ger helt andra förutsättningar att få till bestående förändring av större samhällsproblem. Kartläggningen visar att endast en av verksamheterna har erfarenhet av att ha ingått i ett IOP. Av de exempel på IOP man känner till i verksamheterna är det alltid kommunen som är den offentliga parten och då främst i samarbete med exempelvis mötesplatser eller kvinnojourer. Man ser det som ett stort problem att det saknas IOP på arbetsmarknadsområdet. Orsaken till att inte fler aktörer använt sig av denna möjlighet tycks vara att det finns en oro från

offentlig verksamhet att det skulle finnas lagliga hinder att ingå dessa partnerskap, något som den Statliga utredningen för Idéburen välfärd³⁷ visat inte stämmer.

Kommunikation och effektmätning

”Vi vet att vi är bra på det här” och ”vi kan den här målgruppen bäst” är exempel på hur verksamheterna kommunicerar med myndigheter och andra beslutsfattare. Denna typ av kommunikation, vilken framstår som grundad i subjektiva bedömningar, kan vara en bidragande faktor till att utförarna har svårt att få beslutsfattare och andra att se och förstå verksamheternas och insatsernas värde. Vid första anblick kan detta tolkas som att det saknas kompetens om marknadsföring och värdet av exempelvis statistik i kommunikation med myndigheter och andra. Förstudien har dock identifierat att det hos verksamheterna finns hög kompetens och ambitioner kring kommunikation och effektmätning. Problemet tycks ligga utanför verksamheterna och är kopplat till uppdragsgivarnas avsaknad av uppföljning men även till uppdragets ramar.

Då uppdragsgivarna inte själva har en konsekvent uppföljning av dessa insatser så finns det inte heller några krav på uppföljning för verksamheterna att förhålla sig till. Många har ändå, som redovisats under rubriken *Så möter verksamheterna målgruppens behov*, utvecklat metoder för mätning av stegförflyttning eller så kallad progression. Denna information uppskattas av handläggare men efterfrågas egentligen inte. Informationen används därför främst för deltagarnyttan så att individen i rehabiliterande och stärkande syfte ska se vilka framsteg som eventuellt görs. De verksamheter som inte påbörjat detta arbete lyfter just problematiken med att informationen ändå inte efterfrågas.

”Exempelvis har Arbetsförmedlingen idag ca 300–400 anordnare av Arbetsträning (nationellt, reds ant.) men ingen kontroll på kvalitet, det är ju inte försvarbart att inte ha någon form av uppföljning på så stora resurser.” - Verksamhetsledare, ASF

När det gäller hur många som kommer ut i arbete så har de flesta verksamheter statistik. Några exempel på hur många som går vidare till arbete eller studier från en arbetsträningsplats är 25%, 38%, 30%. Ibland använder sig verksamheterna av dessa uppgifter om andelar, något som inte är helt okomplicerat. Uppdraget är inte att få ut människor i arbete utan att stötta människor att exempelvis komma närmare arbetsmarknaden³⁸. Detta innebär att om verksamheterna mäter och marknadsför sig genom hur många man får ut i arbete så konkurrerar man med upphandlade leverantörer för exempelvis matchningsinsatser³⁹.

³⁷ SOU 2019:56. Idéburen välfärd. Finansdepartementet. Till utredningen har fogats en vägledning – Stödmaterial till betänkande av utredningen om idéburna aktörer i välfärden – som riktar sig till offentliga beslutsfattare och pedagogiskt visar hur IOP kan utformas i enlighet med gällande lag.

³⁸ Arbetsförmedlingen. *Låt någon arbetsträna på ditt företag*. 2020

³⁹ Mer om detta under rubriken *konkurrensregler och uppdragets ramar*.

Behovet av ett system för utvärdering och uppföljning samt behovet av forskning kring civilsamhället som utförare av arbetsmarknadsinsatser har även identifierats i ett antal rapporter det senaste året⁴⁰. Flera av Famnas medlemsorganisationer är även medlemmar i Effektfullt, en organisation som verkar för att organisationer från alla sektorer ska stärka sin förmåga att mäta, analysera och synliggöra sina effekter på människor och miljö. Under våren 2021 initierade Swedish NAB, Effektfullt och PwC framtagandet av en nationell standard för effektmätning genom Svenska Institutet för Standarder. Initiativet utgår från att det saknas sektoröverskridande enighet om hur man mäter insatser som är tänkta att bidra till att minska klimatpåverkan, förbättra miljön eller minska problem med ohälsa och social utsatthet⁴². I arbetsgruppen för denna framtagning av standard finner vi flera av Famnas medlemsorganisationer.

Verksamheterna är således mycket öppna för leverantörskontroll och kvalitetsuppföljning av tjänsterna och slår knut på sig själva i försök att förmedla information om vad verksamheterna gör och kan göra för dem som står långt från arbetsmarknaden. Det stora engagemanget och viljan att sluta sig samman i dessa frågor kan tolkas som att verksamheterna är trygga i övertygelsen att man gör en god och effektiv insats för både individ och samhälle.

Samtidigt finns det anledning till en viss försiktighet gällande att anpassa utvärderingsmetoder till de marknadsmodeller som präglar andra sektorer. De svenska forskarna Johan Söderholm och Filip Wijkström skrev redan för 20 år sedan att om man antar att ideella organisationer bidrar med något annorlunda än andra aktörer, så måste också principerna man använder för att utvärdera verksamheterna vara annorlunda⁴³.

Verksamheten kan inte ge den insats man ser behövs

Som beskrivet under rubriken "målgrupp" varierar förutsättningarna från individ till individ och därmed även behoven och insatsens utformning. Möjligheten för verksamheten att anpassa insatsen och se till helheten i en persons utmaningar är en förutsättning för en individs möjlighet att komma i eller åter till arbete, studier eller sysselsättning. Det holistiska perspektivet präglar idéburna verksameters arbete⁴⁴, vilket vid exempelvis insatser för arbetsträning innebär en ambition att adressera samtliga problem som tycks stå i vägen för att just den aktuella individen ska komma i eller åter till arbete. Verksamheterna ser att allt från språkträning och tips för förbättrade sömnvanor till hjälp med förberedelse inför en arbetsintervju eller stöd i kontakt med myndigheter är lika viktigt att

⁴⁰ J-H. Hansson (red). Team: Arbetsmarknad och kompetensutveckling. *Nystarapporten – Civilsamhällets svar på hur vi kan stärka samhällskontraktet, demokratin och välfärden*. 2021, 72.

⁴¹ S. Berglöf & J. Despotovic. *Från utanförskap till inkludering*, 31.

⁴² Personlig kommunikation, *SIS webinar om effektmätning 2021-04-06*

⁴³ J. Söderholm & F. Wijkström. *Offentlig sektor, näringsliv eller ideell regi - hur påverkar valet av institutionell form vården av missbrukare?* 2002.

⁴⁴ S. Nachemson-Ekwall. *Dags att bry sig – så kan civilsamhället och den idéburna sektorn lyfta Sverige*. Stockholm: Ekerlids förlag, 2021, 94.

kunna adressera som den isolerade insatsen att "öva på att arbeta i en riktig arbetsmiljö". Tidigare genomförda insatser och projekt hos verksamheterna men även studier⁴⁵ har visat att möjligheten att erbjuda en kedja av insatser, en form av helhetsgrepp där verksamheterna kan utöka arbetsträningen med insatser som exempelvis språkträning, friskvård, jobbsökning, och anpassade utbildningar, innebär större möjligheter för deltagarna att komma i eller åter till arbete. Idag finns dock rättsliga såväl som ekonomiska hinder för att kunna erbjuda deltagaren det helhetsgrepp man ser behövs. Verksamheterna gör idag ändå många "extra" insatser då man identifierat att de gör stor skillnad för individen men rent juridiskt arbetar man i en gråzon och får inte heller betalt för det extra arbete man utför.

Konkurrensregler /Insatsens gränser

Verksamheterna har genom åren prövat sig fram med olika insatser för att få så många som möjligt att komma i eller åter till arbete. En insats man uppger har haft mycket god effekt är att, som ett komplement till arbetsträning, kunna erbjuda deltagarna olika former av utbildningar eller kurser inom områden som städ, kök, bygg och så vidare. Man har även kunnat erbjuda t ex friskvård eller språkträning. Dessa insatser har kunnat genomföras som en del av ett projekt. Vissa erfarenheter knyts till tiden före 2011 då regelverket kring utbildningar såg annorlunda ut. Som en del av en ordinarie arbetsträning eller liknande insats får verksamheterna idag inte erbjuda insatser som dessa.

"Ska man arbetsträna i ett kök får man inte slå sig ner i ett annat rum och prata kökskunskap (för då blir det utbildning, författarens ant.) utan allt ska ske i köket." -Verksamhetsledare, ASF

Många fortsätter dock att verka i denna gråzon och att göra extra insatser då man anser dessa nödvändiga för att personen ska tillgodogöra sig arbetsträningen och komma närmare arbete. Ett sådant exempel är när det kommer individer till verksamheten som har bristande kunskaper i svenska språket.

"Vi försöker komplettera arbetsträningen med språkstöd. En kvinna sa inte ett ord för två månader sedan och nu kan man föra enklare samtal med henne. Vi gör detta för att det finns ett behov men får inte betalt för det. Vi är samtidigt bakbundna eftersom vi inte får ge språkstöd i lektionsform." -Verksamhetsledare, ASF

Denna problematik, att inte kunna göra de insatser man ser behövs, är främst kopplat till konkurrensregler. Arbetsförmedlingen får bara köpa utbildningar och matchningstjänster av upphandlade aktörer enligt LOV för just den typen av tjänst det gäller. Även om verksamheterna skulle bidra med insatsen gratis strider det mot gällande konkurrensregler. Verksamheterna menar dock att de utbildningar som finns att tillgå oftast är för teoretiska och håller ett för högt tempo för målgruppen. Även för denna insats behöver personerna bli bemötta på ett mer flexibelt sätt så att det går att skapa utrymme och utforma läromoment efter individens behov. Ytterligare orsaker till att

⁴⁵ Vaeksthusets forskningscenter. *BIP Indikatorer och jobsannolikhet*. 2020

målgruppen har svårt att ta till sig utbildningar inom ramen för ordinarie skolsystem är att de ofta saknar nödvändiga betyg men även att det krävs att man tar sig fysiskt till ett nytt sammanhang utan tillgång till stöd.

”Där ute kan en städutbildning innebära att man behöver läsa 50 sidor teori till nästa tillfälle, har du inte svenskan och är ovan att studera är det ju ett enormt hinder. Här har vi ju redan en allians med personen och dessutom ett sammanhang där vi kan anpassa kunskaperna helt efter behoven.” -Verksamhetsledare, ASF

Ett annat område där man vet att det skulle göra stor skillnad för individen om verksamheten fick möjlighet att göra fler insatser är jobbmatchning och även ett fortsatt stöd vid en eventuell anställning. Glappet mellan arbetsträningen och ett riktigt arbete är många gånger stort och verksamheterna ser att man, om man fick möjlighet att stötta individen ”hela vägen ut”, skulle kunna göra skillnad. Som det ser ut nu avslutas många placeringar utan att det finns en plan för individen eller en annan insats som tar vid.

”Vi är ofta med om att någon är hos något halvår och sedan avslutas för att något halvår senare dyka upp hos oss igen utan att ha fått någon insats under den tiden den var borta. Det är ju ett enormt slöseri på resurser istället för att ge oss möjlighet att göra mer för individen från start.”

-Verksamhetsledare, ASF

Då det gäller insatser såsom att hjälpa till att skriva CV, öva på hur en arbetsintervju går till eller bidra med jobbkontakter så gör verksamheterna redan idag mycket som ligger utanför ordinarie uppdrag.

”Det är inte vårt uppdrag att få ut folk i jobb, samtidigt kan man ju inte säga att man jobbar med arbetsintegration om man enbart jobbar med arbetsträning. För arbetsintegration är ju att hjälpa en individ via arbetsträning ut på arbetsmarknaden. Så nej det är inte uppdraget men det är ändå vår ambition att människor dels kommer ut i jobb eller i alla fall vet var man ska ta vägen.” -Verksamhetsledare, ASF

Alliansen mellan deltagare och handledare uppges av verksamheterna vara det viktigaste redskapet för ett framgångsrikt arbete och möjligheten att göra fler insatser under samma tak och följa personen hela vägen till arbete skulle kunna innebära stora möjligheter till en ingång till samt stabilisering för dessa människors ställning på reguljär arbetsmarknad.

”Vi vill kunna stötta hela vägen, att det ska finnas möjlighet att ge ansvar till en aktör istället för att människor ska skickas runt mellan olika aktörer.” -Verksamhetsledare, ASF

Från flera verksamheter och paraplyorganisationer såsom Famna, Forum och Giva Sverige har det även lyfts en önskan om inrättandet av ett Idéhall för anställningar inom civilsamhället (analogt med Samhall på den offentliga sidan)⁴⁶. Etablering av ett Idéhall skulle på ett effektivt sätt matcha behovet

⁴⁶ H. Sjögren. *Idéburen arbetsmarknad -Ett nytt samhällskontrakt efter pandemin*. Örebro: Entreprenörskapsforum, 2021, 62.

av arbetsträning hos jobbsökande och anställningar för individer i fortsatt behov av stöd med efterfrågan på samhällsnödvändiga varor och tjänster.

Placeringstid

Verksamheterna lyfter att de nuvarande placeringstiderna, som i de flesta fall är på tre eller sex månader gör det alltför svårt och utmanande att få till en bestående långsiktig förändring. De flesta individer är i verksamheterna tre månader, några får förlängt till sex och i ytterst få fall upp till nio månader. Att få till bestående förändringar för individen uppges vara mycket svårt eller t o m omöjligt under en sådan kort tidsperiod och för många avslutas perioden i verksamheten utan att någon annan insats planerats. Verksamheterna menar att detta är alltför vanligt och att många deltagare far illa av att bara gå hemma och vänta på att något nytt ska erbjudas.

“Där ser vi att vissa då börjar missbruka igen, åker in på psyket, vill ta livet av sig. Behovet av någon form av stöd har ju inte minskat sedan de kom till oss från första början.” -Verksamhetsledare, ASF

“När någon ska avslutas och säger ‘Jag klarar inte att bara gå hemma igen, jag kommer ta livet av mig’ så känner man verkligen att det här är orimligt, en sådan liten kostnad som kan förhindra så mycket mänskligt lidande såväl som enorma samhällskostnader” -Verksamhetsledare, ASF

De verksamheter som har de mer specifika målgrupperna inom missbruk, samt psykiska och fysiska funktionsvariationer lyfter inte placeringstiderna som ett väsentligt problem. I dessa verksamheter är det vanligast med relativt långa avtal på nio månader eller ett år. Man delar däremot övriga verksamheters utmaning att det sällan är någon som ”tar vid” där deras arbete slutar. En verksamhet beskriver det som att deltagarna under ett år fått en god hälsa, ett sammanhang och lärt sig ett yrke men att när placeringen avslutas så är det som att de möts av en vägg. Man har oftast fortfarande stort behov av stöd för att fortsätta göra stegförflyttningar mot arbetsmarknaden, för att söka arbete, eller för att kunna behålla ett arbete.

Att möta dem som står absolut längst från arbetsmarknaden kommer alltid innebära att man även möter dem som oavsett insats kanske inte kan nå hela vägen fram. För att kunna möta behoven hos de mest utsatta i målgruppen, de som behöver ett livslångt stöd och en hög grad av anpassning, har två förslag framkommit under våren 2021. Det ena är det ovan beskrivna Idéhall, som skulle innebära att civilsamhället får större möjligheter att anställa ur målgruppen. Ett annat förslag är tanken om Idéburen skyddad anställning (ISA) som komplement eller ersättning för Offentligt skyddad anställning (OSA). Idag kan endast kommuner ha fullt finansierade icke tidsbegränsade anställningar.

“Det vore vettigt om medel för detta även gavs till aktörer i idéburen sektor. Det vore en hållbar, långsiktig och human lösning på problemet med att personer återkommande måste lämna anställningar, arbetsplatser och sammanhang pga tidsbegränsade korta beslut.”

-Verksamhetsledare, ASF

Ersättningsnivåer

Även om ovan nämnda hinder undanröjs och man fick förutsättningar att "göra mer" för individen så krävs det även ett anpassat ersättningssystem. Av intervjuerna framkommer att ersättningsnivån för exempelvis en arbetsträningsinsats eller förstärkt arbetsträningsplats har stått still på cirka 3000 kronor respektive 6000 kronor per månad i nästan 20 år, detta trots att dem man möter upplevs stå allt längre från arbetsmarknaden och ha mer komplex problematik. Att få ersättningen att räckta till rätt antal kvalificerade handledare, lokaler och andra omkostnader uppges vara en utmaning. Dagens ersättningssystem inkluderar med andra ord inte personer med omfattande behov.

ESF-projektet Kugghjulet har i en kartläggning av ASFer identifierat att ASF är en förhållandevis billig form av stöd till personer som står långt från arbetsmarknaden och att kostnaderna snabbt skulle bli samhällsekonomiskt lönsamma om ASF finansierades annorlunda och gavs förutsättningar att utvecklas hållbart över tid⁴⁷. I Kugghjulets rapport föreslås bland annat långsiktigt individstöd på upp till tre år och utveckling samt ökad användning av IOP.

LSS-verksamheter - utmaningar och hinder

Nedan följer en genomgång av de problemområden som påverkar förutsättningarna för LSS-verksamheter att stötta individer till arbete, sysselsättning eller studier. Helhetsgreppet har här ringat in fyra problemområden. Det första rör den stelhet man upplever i de sociala trygghetssystemen och hur dessa inte är utformade för målgruppen. Problemen redogörs för under rubriken *risker med kontra incitament för att arbeta*. Det andra området rör bakomliggande problem med att *praktik sällan leder till anställning* vilket kopplas till bland annat brist på lämpliga arbetsplatser och riskerna kopplat till ett motstånd från arbetsgivare att anställa. Det tredje problemområde förstudien ringat in rör *specifika problem kring så kallade hemmasittare*, där arbetet försvåras av att ersättningssystemet inte är anpassat för målgruppen men även av att målgruppen alltför sent får tillgång till insatser. Det fjärde och sista problemområdet studien kunnat identifiera för LSS-verksamheterna handlar om *avsaknad av samordning*. Många i målgruppen har inte tillgång till de insatser som utformats av andra aktörer samtidigt som verksamheterna själva inte får ersättning för att göra motsvarande insats. Av intervjuerna framkom inga tydliga skillnader mellan män och kvinnors möjlighet att tillgodogöra sig insatserna eller ta sig vidare på arbetsmarknaden.

Risker med kontra incitament för att arbeta

Många i den målgrupp man möter i verksamheterna har fått beviljat aktivitets- eller sjukersättning utifrån att man har en funktionsnedsättning som gör att man har helt eller delvis nedsatt arbetsförmåga. Dessa ersättningar grundas antingen på del av tidigare intjänad lön alternativt en

⁴⁷ S. Berglöf & J. Despotovic. *Från utanförskap till inkludering*. 30.

grundersättning utifrån ålder. Verksamheterna beskriver att dessa inkomster är något som målgruppen och deras anhöriga eller gode man ofta har kämpat hårt för att få beviljade. Rätt till ersättning följer inte av rätt till stöd enligt LSS. Ca 70% av dem som ansöker om sjukersättning får avslag⁴⁸. När någon vill prova på ett arbete finns det en rädsla från individen ifråga att Försäkringskassan ska tolka detta som att man har en viss arbetsförmåga och därför välja att dra in sjukersättningen, oavsett om det visar sig att man har arbetsförmåga eller inte. Detta gör att många inte vågar ta steget att prova på arbete.

”Det krävs så ofantligt mycket för att få sin sjukersättning så många är livrädda för att en arbetsträning öppnar upp för något som kan leda till ett stort elände, t ex att de mister sjukersättningen.” Verksamhetsledare, LSS-verksamhet

Utöver risken att bli av med sjuk- eller aktivitetsersättning riskerar målgruppen på samma sätt att mista sin plats i exempelvis daglig verksamhet. Att personen provar att arbeta kan av kommunernas handläggare tolkas som att det inte längre finns behov av daglig verksamhet. Verksamheterna inom Famna upplever att denna oro att förvärra situationen innebär att det många gånger finns ett motstånd att gå från exempelvis daglig verksamhet till att prova på arbete, alternativt att prova på arbete efter gymnasietiden. Motstånd grundat i denna oro visar sig hos såväl individen själv som deras anhöriga eller gode män. Men även verksamheterna själva och potentiella arbetsgivare uppger oro för att bidra till att individen hamnar i en sämre sits än denne var i från början. Att handläggare ofta byts ut (bristande kontinuitet) och därför kan sakna kännedom om de diskussioner som har föranlett en provperiod med praktik eller arbete innebär en minskad trygghet att prova på. Verksamheterna uppgav flera exempel på när personer provat på jobb som de inte orkat fortsätta med men ändå blir av med sin sjuk- eller aktivitetsersättning så att de tvingas ansöka om försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd.

”När en tjej vi hade i verksamheten slutade så gjorde Försäkringskassan bedömningen att hon var för frisk och fick därför avslag på aktivitetsersättningen och tvingades söka ekonomiskt bistånd för försörjningsstöd. Då gjorde den biståndshandläggaren bedömningen att har man daglig verksamhet så har man aktivitetsersättning. Så hon hamnade mellan stolarna, nu är hon hemmasittare.” -Verksamhetsledare, Daglig verksamhet

Två verksamheter uppger att det tidigare fanns en större flexibilitet i detta system, att man kunde justera upp/ned sjukersättning och eventuell lönebidragsanställning beroende på det aktuella läget och att detta innebar att fler ur målgruppen provade på att arbeta.

”Någon kanske klarar av att praktisera på våren när personen mår som bäst men behöver annat stöd resten av året. Ett problem är att det inte finns något mellanläge. Då blir det en inlåsnings effekt så att man inte vågar försöka för att man inte vill bli av med det stöd man har.” -Verksamhetsledare, Daglig verksamhet.

⁴⁸ M. Wingborg. Svar på tal om sjukförsäkringen. 2019

Svårigheter att gå in/ur trygghetssystem är även kopplat till att systemen är restriktiva från början. Det är inte lätt att få del av dem. En av verksamheterna lyfter att både rätten till personlig assistans och ledsagning blivit stramare och har flera exempel på personer som behövt säga upp sig från sin tjänst och istället hamnat i ett bidragsberoende.

"...man kan bli försiktig med att testa praktik i gymnasiet för man vet att om man förväntas komma ut i arbetslivet så kommer man inte få stöd och det vill man, som verksamhetsledare, inte göra mot den personen."
Verksamhetsledare, skola

Gemensamt för flera av verksamheterna är även att man identifierat att den låga ersättning som utgår till den som deltar i exempelvis praktik innebär att incitamenten att delta är låga. Den så kallade habiliteringsersättningen uppges för närvarande vara ca 14 kronor per timme. För vissa ur målgruppen innebär detta inte ett problem men för exempelvis hemmasittande ungdomar, som främst har social problematik, önskar verksamheterna att man fick fler motiverande verktyg att jobba med, se mer under rubriken *Hemmasittare – specifika utmaningar*.

Praktik leder sällan till anställning

Mycket görs i verksamheterna för att hjälpa målgruppen till praktikplatser, något man upplever att målgruppen uppskattar och som har stor positiv inverkan på måendet. Samtidigt är andelen som går vidare från praktik till anställning mycket liten. Flera verksamheter har gjort insatser för att uppmuntra och informera de ansvariga för praktikplatserna om hur man tar nästa steg men tröskeln tycks hög. Under föregående rubrik har vi redogjort för risken att individen hamnar i en dålig sits om den inte kan behålla arbetet. Utifrån arbetsgivarens perspektiv finns även risken att anställningen blir kostsam. En lönebidragsanställning innebär fortfarande att arbetsgivaren står för en del av lönen och har samma ansvar som för andra anställda.

"För den som är arbetsgivare och som eventuellt skulle vilja anställa någon så ser ju arbetsgivaren det som en jättestor risk att lönebidragsanställa någon. Man har samma arbetsgivaransvar för en person som är anställd på det sättet. Alltid en enorm tröskel att ta sig över." -Verksamhetsledare, daglig verksamhet och ASF

Den funktionsnedsättning som sätter lönebidragsnivån förväntas av myndigheterna dessutom försvinna med åren, något som mycket sällan är fallet med dem man möter i verksamheterna. En verksamhet ger ett exempel på hur man återkommande behöver kämpa för att behålla lönebidraget för en anställd som har en neuropsykiatrisk diagnos och är rullstolsburen. Man poängterar att detta är nedsättningar som inte går över utan som alltid kommer innebära att personen har begränsningar i att utföra det arbete den är anställd för.

"Man skulle vilja att det fanns något mitt emellan praktik och lönebidragsanställning och som gör det möjligt för både en arbetsgivare och den enskilde att våga pröva på, då skulle nog fler testa, vilket skulle leda till fler anställningar. Alla är ju ängsliga att anställa någon ny." -Verksamhetsledare, daglig verksamhet

Utöver problematiken med arbetsgivarens risker (som beskrivits ovan) är det även en stor utmaning och ett problem att hitta lämpliga praktik- och arbetsplatser kopplat till målgruppens behov och krav. För exempelvis en individ som är mycket känslig för stress och har svårt att hålla tider så finns ett behov av ett litet sammanhang med stor flexibilitet i arbetstider och utan höga krav på prestation för att praktik eller arbete ska vara möjligt. Att behöva åka kommunalt kan för individer ur denna målgrupp innebära att de använt all energi innan de ens är framme på sin arbetsplats. Lämpliga arbetsplatser uppges vara sällsynta så för att möjliggöra att fler ur målgruppen får möjlighet att praktisera eller arbeta med lönebidrag på en riktig arbetsplats har flera av verksamheterna som tidigare nämnts utvecklat egna verksamheter där deltagare kan praktisera och även arbeta. Man menar dock att det är stora utmaningar att få verksamheterna att ekonomiskt gå ihop och att enda anledningen att man fortsätter är att det finns alltför få alternativ för målgruppen.

Hemmasittare – specifika utmaningar

Verksamheterna lyfter främst två områden som försvårar deras arbete med gruppen hemmasittare. Det ena är att många under skolåren inte har fått de anpassningar eller det stöd de har rätt till och att verksamheterna därför har en enorm uppförsbacke i arbetet med dessa ungdomar. De individer ur målgruppen vars funktionsnedsättning ger dem möjlighet att gå i särskola uppges ha bättre förutsättningar än de ungdomar som exempelvis har en autismdiagnos som främst tar sig uttryck som en social funktionsnedsättning. Här är själva skolmiljön i sig det största problemet: stora klasser med få pedagoger, begränsad tillgång till specialundervisning samt skolsammanhanget i sig med ett stort antal elever och dessutom små eller inga möjligheter till praktik. Just möjligheter till mer praktik under gymnasietiden lyfts som något som skulle göra skillnad för målgruppen. Flera verksamhetsledare poängterar att mer stöd och förståelse under skolåren för dem som tillhör den vanliga skolan skulle minska behoven längre fram och innebära stora vinster för individens hälsa såväl som rent samhällsekonomiskt.

”Den kritiska tiden är gymnasieåldern upp till ung vuxen. Går det snett där så blir det väldigt svårt att reparera. Man får dålig självkänsla och blir otrygg i den typen av sammanhang” -Verksamhetsledare, boende

Verksamheterna som möter dessa individer redan under grundskoleåldern slår knut på sig själva för att ge dem det stöd man ser att de behöver genom att bland annat hitta möjligheter till mindre undervisningsgrupper och “det lilla sammanhanget”, trots utebliven ersättning.

”Det är ju en utmaning resursmässigt, man får inte tilläggsbelopp för elever som inte har utvecklingsstörning eller dylikt. Bara för att man är grundskoleelev betyder det inte att man inte har problem och behov.”

-Verksamhetsledare, skola

Den andra utmaningen som förstudien ringat in kring just hemmasittare handlar om att det nuvarande ersättningssystemet inte är anpassat för arbete med målgruppen. Om en individ inte infinner sig

fysiskt i exempelvis daglig verksamhet så utgår ingen ersättning till verksamheten. En verksamhet lyfter att man haft goda resultat när man på en tidigare arbetsplats kunnat arbeta på distans med denna målgrupp, att man kunnat ha kontakt och ibland hälsat på i hemmet eller gått ut och för att äta lunch och ha som mål att personen ska kunna komma hemifrån och eventuellt ut till en daglig verksamhet eller annan sysselsättning på sikt. Med nuvarande regelverk är det "antingen eller". Om möjligheten fanns att få ersättning trots att en del av arbetet görs på distans skulle det finnas fler verktyg att arbeta med för målgruppen. Under Covid-19-pandemin har det varit möjligt att delta i verksamhet på distans, något man upplever har fungerat väldigt bra.

Avsaknad av samordning

Verksamheternas kunskap om och erfarenhet av vilket externt stöd som finns tillgängligt för deras målgrupp när det kommer till att närma sig eller komma åter i arbete, sysselsättning eller studier är blandad. Ett projekt som pågått i Stockholms stad är Bron, som syftar till att skapa fungerande arbets sätt i övergångar mellan gymnasiesärskolan, dagliga verksamheter och arbetsliv⁴⁹. Arbetet med projektet Bron innebär en integrering i den befintliga verksamheten IWork, som är en enhet inom arbetsmarknadsförvaltningen. Stockholm stad har ett branschråd för LSS där man undersökt utförarens kännedom om projektet. I detta sammanhang har det framkommit att en stor del utförare inte känner till projektet och att vetskap är helt kopplat till huruvida man blivit uppvaktad eller ej. Även utifrån intervjuerna i denna förstudie med verksamhetsledare är det tydligt att staden inte nått ut till alla. Två verksamheter känner till Bron och IWork sedan tidigare men har inte haft kontakt med dem, en verksamhet har god erfarenhet av hur en deltagare fick stöd men att en annan sökte och att det då inte fanns plats. SIUS-konsulenter⁵⁰ lyfts fram vid ett par tillfällen som något man önskade att fler hade tillgång till, man upplever att tillgången är liten men även att det för många ur målgruppen är svårt att ta till sig stöd från externa aktörer. Som ovan nämnts kan det finnas utmaningar att skapa den allians som behövs för att motivera individen.

En gemensam inställning är att det skulle kunna göra stor skillnad om andra ville samarbeta med verksamheterna och på så vis minska tröskeln det innebär för individen att ta sig till ytterligare en instans för att få stöd. En kartläggning från 2019 visar att få kommuner, knappt 15 procent, har överenskommelser om samverkan mellan LSS-verksamheter och Försäkringskassan samt Arbetsförmedlingen. Och endast 14 procent av kommunerna har skriftliga, aktuella rutiner för att årligen pröva den enskildes möjligheter till arbete eller praktikplats.⁵¹

Flera av verksamheterna jobbar intensivt med dessa frågor redan idag medan andra uppger att man skulle vilja arbeta mer med att exempelvis kartlägga individers arbetsförmåga, ha en Studie- och

⁴⁹ Arbetsmarknadsförvaltningen Stockholm stad. *Bron*. 2021.

⁵⁰ Särskild stödperson för introduktions- och uppföljningsstöd. För personer med funktionsnedsättning som är inskrivna som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen.

⁵¹ Socialstyrelsen. *Få funktionshindrade går från daglig verksamhet till jobb*. 2019.

yrvägledare (SYV) även för dem som inte längre går i skolan, och därmed kunna göra längre inskolningar vid arbete eller praktik

“Det skulle vara kul om det kunde bli en del av ens uppdrag att man skulle jobba med den här biten. Det vi gör är ju en förutsättning för att man ska komma iväg någonstans men samtidigt finns det ingen förväntan på att vi ska just stötta till jobb/aktivitet/studier”. -Verksamhetsansvarig, boende

Ett exempel på vikten av ett lättillgängligt stöd är en daglig verksamhet som under en tid gav särvtutbildning med bland annat läs- och skrivträning inom ramen för den dagliga verksamheten. Bakgrunden var att man sett att många tappade de färdigheter man fått under skoltiden, man ordnade därför en socialpedagog. Kommunen har sedan dragit in den möjligheten och hänvisar till undervisning i grannkommunen, ingen har ansökt om denna undervisning vilket resulterar i att läs- och skrivkunskaper går förlorade.

Övriga verksamheter – utmaningar och hinder

Precis som för avsnittet om kategorin “övriga organisationer” och deras målgrupp så innebär de inbördes olikheterna att det är problematiskt att uttrycka sig om gruppen som helhet även när det kommer till utmaningar och hinder. Nedan har därför organisationerna beskrivits och deras behov analyserats var och en för sig.

Den verksamhet som erbjuder sysselsättning och stödinsatser genom arbetslivsinriktad rehabilitering för unga vuxna med psykisk ohälsa lyfter flera av de utmaningar som förstudien identifierat för arbetsintegrerande sociala företag och LSS-verksamheter – att man ser att det finns ett stort behov men att man inte når de deltagare som skulle kunna vara behjälpta av verksamhetens insatser samt att det är svårt att få ekonomin att gå ihop då inflödet av deltagare är ojämnt, samtidigt som man har fasta kostnader för bland annat lokaler och personal. Man uttrycker också erfarenheter av de problem som i avsnitt *Konkurrensregler/Insatsens gränser (Sociala företag och ASF – utmaningar och hinder)* respektive *Avsaknad av samordning (LSS-verksamheter – utmaningar och hinder)* i rapporten identifieras kring avsaknad av möjlighet att följa individen “hela vägen” och även av att finnas tillgänglig för individen när denne kommit ut i arbete. För denna typ av verksamhet och målgrupp kan det exempelvis innebära att individen skulle ha möjlighet att höra av sig till sin handledare (som personen har en upparbetad relation med) när individen känner tidiga tecken på sjukdom och inte “kör på” av rädsla för att bli av med arbetet. Att fånga upp dessa signaler i tid är avgörande för denna målgrupp som annars riskerar en ny period med behov av sjukvård och rehabiliterande insatser.

Tidigare fanns det möjlighet att få betalt för stöd till personligt biträde men nu ska det gå via arbetsgivaren vilket har inneburit att man endast i ett fall har haft möjlighet att jobba på detta sätt. En ytterligare anledning att finnas kvar som stödfunktion är att forskning har identifierat

inlåsnings effekter även på själva arbetsmarknaden som drabbar de målgrupper som haft svårt att få ett arbete.

“...man har ju inte samma flexibilitet på arbetsmarknaden och ett uppföljandestöd skulle därför även kunna handla om att stötta upp i löneförhandlingar, vid nya arbetsuppgifter, söka nästa arbete och så vidare. “

-verksamhetsledare

Den andra av de tre organisationerna, som bland annat driver arbetsmarknadsprojekt och fältarbete i socioekonomiskt utsatta områden uttrycker främst utmaningar kopplade till att få lyckade projekt att leva vidare. Även om myndigheter kan vara intresserade av att ta projekten vidare och implementera delar av arbetssätten så finns det utmaningar.

“Jobbcoachen kanske inte alltid vet hur viktigt relationsbyggandet är mellan hen och ungdomen. Lättare att säga ‘här är det fel på den och den strukturen eller processen’ men här är det ju relationsbyggandet...det mellanmänniska som är det viktigaste för att någon ska lyckas.”

-Regionchef

Den verksamhet som erbjuder rustande insatser för framför allt asylsökande, kvotflyktingar och ungdomar som omfattas av gymnasielagen lyfter bland annat den under tidigare rubrik identifierade problematiken att det inte finns certifierande utbildningar som är anpassade till målgruppen men att man själv inte heller får ge denna typ av utbildningar. Man uppger även att man har utmaningar att få in tjejer i verksamheten trots att man sträckt ut samarbetsflaggor med olika tjejforum och andra kontaktytor. Vidare saknar målgruppen ofta månadskort för kollektivtrafiken och har därför svårt att ta sig till de rustande insatser som ordnas.

3. Slutsatser och rekommendationer

Det görs många insatser på arbetsmarknadsområdet i Famnas medlemsorganisationer i Stockholmsområdet och verksamheterna bidrar idag till att ett stort antal individer får möjlighet att närma sig arbetsmarknaden. Studien visar att det finns stora behov av ytterligare insatser på individnivå som skulle kunna mötas av idéburna organisationer. Men för att denna potential ska kunna förverkligas måste strukturella hinder som försvårar för individer och/eller organisationer undanröjas.

Insatser på individnivå

- **Sammantaget har förstudien identifierat att samtliga målgrupper har behov av ett utökat stöd under ett och samma tak, men även av anpassade arbetsplatser. I samarbete med Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, kommuner och samordningsförbund bör idéburen sektor vidare undersöka möjligheter att undanröja hinder och att utforma insatser som möter individernas behov.**

Kartläggningen och analysen visar att individer med riskfaktorer som försvårar etablering respektive återinträde på arbetsmarknaden i stor utsträckning söker sig till eller anvisas till Famnas medlemsorganisationers verksamheter. Det gäller långtidssjukskrivna, långtidsarbetslösa, unga med funktionsnedsättning, utrikesfödda med flera. De individer som ASF-erna möter är huvudsakligen de som står absolut längst från arbetsmarknaden och som är i störst behov av stöd för att etablera sig eller återinträda på arbetsmarknaden. För att komma i eller åter till arbete är många i behov av fler insatser än vad verksamheterna idag har möjlighet att bistå med. De individer som kommer till ASF har utöver själva arbetsträningen behov av språkutbildningar, hälso- och friskvårdsinsatser, yrkesutbildning, fortbildning och kunskapsvalidering. De har också behov av arbetsträning under längre perioder än som idag erbjuds, liksom ett förlängt personligt stöd även efter anställning.

De individer som LSS-verksamheter möter har framför allt behov av tidiga insatser i form av ökat stöd i grundskolan och tidig kontakt med arbetslivet. Särskilt gäller det personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Vidare krävs att felaktiga eller svaga incitament att praktisera eller pröva på ett arbete undanröjs. Därtill är ett förlängt personligt stöd vid såväl praktik som anställning samt möjlighet att kunna delta i insatser på distans viktiga för resultaten.

För samtliga målgrupper finns fortsatta behov av anpassade arbetsplatser. Vissa har möjlighet att få anställning med lönestöd i de intervjuade verksamheterna men bristen på externa arbetsplatser är stor. Detta gör att individen efter praktik eller arbetsträning har svårt att komma vidare.

Att förbättra tillgången på sysselsättning – genom att utveckla arbetsplatser som möjliggör för alla att delta i arbetslivet oavsett förutsättningar – är ett av de särskilda mål som lyfts fram av ESF+ i arbetet att öka etablering på arbetsmarknaden⁵².

Efterfrågade insatser finns ibland att tillgå via andra aktörer men förstudien visar att dessa sällan är anpassade till individen som därför inte har möjlighet att tillgodogöra sig eventuellt befintligt stöd och insatser. Att behöva förflytta sig fysiskt till ett nytt sammanhang med nya människor för att exempelvis delta i en utbildning är ett hinder i sig.

Insatser på organisationsnivå

- **Sammantaget har förstudien identifierat behov av insatser som kan undanröja de hinder som försvårar verksamheternas möjlighet att stötta målgrupperna. Kontinuerlig dialog med myndigheter och långsiktiga samarbeten behöver förstärkas. Famna kommer tillsammans med medlemsorganisationerna att ta med sig denna kartläggning och analys i sitt fortsatta påverkansarbete på arbetsmarknadsområdet. Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, kommuner, samordningsförbund, regering och riksdag uppmanas bjuda in Famna och andra paraplyorganisationer inom civilsamhället för att gemensamt finna lösningar för dem som står längst från arbete.**

De utmaningar som identifierats utgöra hinder för idéburna verksamheters möjligheter att stötta individer till arbete, studier eller sysselsättning utgörs främst av relationen till de myndigheter som fattar beslut om insatser och ersättningsformer. Vidare saknas gemensamma utvärderingsmetoder och i viss mån förmåga att mäta och kommunicera det man gör – t ex stegförflyttning. En svaghet är förmåga att själva kunna påverka beslutsfattare så att rätt insatser efterfrågas och finansieras. I förhållande till de kommersiella aktörer som erbjuder arbetsmarknadsinsatser finns ett glapp då såväl myndigheter som privata företag kan se de idéburna som gratis underleverantörer, utan att inse att arbetsträning inte endast är en passiv placering i en välkomnande miljö.

Omvärldsbevakningen har inte visat att utmaningarna skulle grundas i att det finns ett missnöje med verksamheterna från myndigheter eller målgrupperna. Verksamheterna har heller inte lyft fram att det föreligger något generellt behov av kompetensutveckling inom exempelvis handledning eller företagande, så som flera tidigare studier av exempelvis ASF visat på⁵³ ⁵⁴. Att så inte anses vara fallet kan förklaras av att de verksamheter som intervjuats är etablerade och tar emot förhållandevis stora volymer deltagare.

Idéburna verksamheter bör själva i större utsträckning ta initiativ till och föreslå att samarbeten med offentliga aktörer utformas som IOP, dvs idéburna offentliga partnerskap.

⁵² Svenska ESF-rådet. *Bakgrund till framtiden*. 2019, 67.

⁵³ S. Berglöf & J. Despotovic. *Från utanförskap till inkludering*, 31.

⁵⁴ Tillväxtverket. *Starkare tillsammans -Arbetsintegrerande sociala företags nätverkande och modeller*. 2017.

Studien har vidare identifierat att det i organisationerna saknas kunskap om, och/eller tid att arbeta med, hur man som organisation kan lyfta fram och använda sig av verksamheternas miljöarbete. De gör stora insatser på områden som återvinning, återanvändning och rekonditionering, vilket bedöms ha potential att utvecklas ytterligare och är i linje med FN:s hållbarhetsmål.

Förstudien visar också att fler verksamheter än de som huvudsakligen är inriktade på arbetsmarknadsinsatser, dvs även LSS-verksamheter och de som här kallas övriga verksamheter bör inkluderas i framtagande av projektidéer och fortsatt påverkansarbete. I tidigare rapporter kring idéburet och arbetsmarknad analyseras ytterst få av de insatser som görs inom dessa verksamheter. Även hos dessa finns kunskap, erfarenhet och en utvecklad allians med individen som gör att verksamheterna redan i dag gör och har goda möjligheter att göra ännu mer för att öka målgruppens möjligheter på arbetsmarknaden.

Insatser på strukturnivå

- Sammantaget har förstudien identifierat att det finns behov av:
 - Forskning och uppföljning. Samtliga aktörer som idag beställer tjänster av verksamheterna (Kommun, Arbetsförmedling, samordningsförbund m fl.) behöver se över ett uppföljnings- och finansieringssystem som bättre motsvarar insatsen, t ex genom att mäta en stegvis förflyttning och progression mot anställbarhet⁵⁵. Det finns även behov av riktade medel för forskning om civilsamhällets arbetsmarknadsinsatser i framtida forskningsbudgetar.
 - Skolpolitiska åtgärder. Vikten av stöd i grundskolan, praktik och en tidig kontakt med arbetslivet.
 - Ökat användande av IOP på arbetsmarknadsområdet. För att förbättra förutsättningarna för människor som står långt från arbete att etablera sig på eller återgå till arbetsmarknaden bör IOP användas i större utsträckning.
 - Förutsättningarna för idéburna skyddade anställningar och Idéhall bör utredas.

Förbättringar på en övergripande nivå skulle kunna innebära att samhället framöver är bättre rustat att dels förebygga att individer får svårt att etablera sig eller återinträda på arbetsmarknaden, dels hjälpa och stötta de individer som redan hamnat där eller som är i behov av ett livslångt stöd. Det skulle även leda till ökade möjligheter för idéburna aktörer att ta större plats i svensk välfärd, något som önskas av såväl politiker som medborgare. Ett antal förbättringsområden har identifierats:

⁵⁵ J-H. Hansson (red). Team: Arbetsmarknad och kompetensutveckling. *Nystarapporten - Civilsamhällets svar på hur vi kan stärka samhällskontraktet, demokratin och välfärden*. 2021, 72.

Forskning och uppföljning -Brist på forskning kring effekten av idéburna organisationers arbetsmarknadsinsatser i kombination med beställarnas bristande uppföljning av insatser innebär att det är svårt för verksamheterna att synliggöra de insatser man gör (både dem man får betalt för och dem man inte får betalt för) och påvisa den betydelse man har för svensk välfärd. Detta utgör hinder för verksamheternas möjlighet att få rätt ersättning för den insats man gör, att få till samarbeten och avtal i form av exempelvis IOP, men även att få ett större totalansvar för målgruppen.

Skolpolitiska åtgärder i förebyggande syfte -Av studien framgår att många av de individer man möter, särskilt i LSS-verksamheter, inte har fått det stöd och den hjälp de behövt i grundskolan och att detta leder till stort personligt lidande såväl som samhällsekonomiska konsekvenser.

Ökad kunskap kring IOP -Flera av de problemområden som identifierats rör den detaljreglering i befintliga kommersiella avtal som omöjliggör för verksamheterna att fullt ut ge det stöd man ser behövs. Att exempelvis inte få möjlighet att ge en enklare utbildning, hålla en CV-kurs, följa med en individ som stöd någon timme om dagen den första veckan på ett nytt jobb etcetera. Det finns idag genom idéburet offentligt partnerskap (IOP) rättsliga möjligheter att nationellt, regionalt eller på kommunal nivå specifikt vända sig till idéburna aktörer för att arbeta mot en gemensam utmaning.

Idéburna skyddade anställningar och ett Idéhall för dem med varaktiga behov - Idéburna verksamheter är idag en stor arbetsgivare för personer med särskilt utsatt position på arbetsmarknaden. Att möjliggöra för idéburna verksamheter att i än större utsträckning kunna skapa arbetsplatser som ger meningsfull sysselsättning måste rimligen var högprioriterat för alla berörda parter. Möjligheten att kunna använda sig av idéburna skyddade anställningar, som ett komplement till offentligt skyddade anställningar och ett Idéhall, som ett idéburet alternativ till Samhall⁵⁶ bör utredas.

⁵⁶ Av Kugghjulets rapport (S. Berglöf & J. Despotovic. *Från utanförskap till inkludering*, 19) framgår att Samhall, som har i uppdrag att erbjuda arbetstillfällen för personer med funktionsvariationer, idag erhåller en betydligt högre ersättning än ASF för att kunna stötta målgruppen. Samtidigt har det av SVTs *Uppdrag Granskning: för svag för samhäll* (2021) framkommit att Samhall har svårt att ta emot dem som står längst från arbetsmarknaden, något som bekräftats i de intervjuer Helhetsgreppet gjort. I verksamheterna möter man deltagare, klienter och brukare som i Samhalls verksamhet upplevt att man inte fått tillräckligt med stöd eller att tempot varit för högt.

Rekommendationer

Förstudiens resultat bekräftar flera sedan tidigare identifierade styrkor och utmaningar för idéburna verksamheter när det gäller att stötta människor in i eller åter till arbete, sysselsättning eller studier. Studien har även bidragit med nya insikter. Kommande projekt ämnade att se till att fler människor etablerar sig eller återgår till arbetsmarknaden kan med fördel ta avstamp från förstudien och dess slutsatser.

Förstudien visar på att idéburna organisationer är i stort behov av att få använda och få betalt för att använda fler av de verktyg man identifierat ger goda resultat i arbetet att stötta individer som står långt från arbetsmarknaden. Det finns dessutom stora fördelar att dessa insatser görs av just idéburna verksamheter och inom ramen för det befintliga uppdraget. Detta gäller inte enbart arbetsintegrerande sociala företag utan även LSS-verksamheter och övriga idéburna verksamheter anslutna till Famna. Det finns även behov av att objektivt kunna påvisa den nytta som görs i verksamheterna, både på kort och lång sikt.

Ett ESF+ projekt ämnat att utforska möjligheter att möta organisationernas behov skulle t ex kunna utformas som en testbädd. Ett antal idéburna verksamheter skulle i samverkan med exempelvis Arbetsförmedling, kommun och samordningsförbund kunna utforska hur ett utökat uppdrag för målgruppen skulle kunna se ut och vilken effekt man får ut av ett sådant uppdrag (progression, individer i arbete, minskat beroende av försörjningsstöd med mera).

Kopplat till detta projekt eller som en separat insats finns även behov av information och verktyg dels för kommunikation och marknadsföring rörande befintliga insatser, dels för hur organisationerna kan utveckla eller utöka samt framhäva sitt bidrag till den cirkulära ekonomin.

Vidare behöver förutsättningarna för ett Idéhall, idéburen sektors motsvarighet till Samhall, utforskas. En central kravställare och kontrollfunktion för idéburna verksamheters insatser på arbetsmarknadsområdet. En möjlighet att själva differentiera ersättning efter målgrupper. En etisk och ekonomisk väg framåt.

4. Källor

Skriftliga referenser

Arbetsförmedlingen. 2021. *Långtidsarbetslöshetens utveckling i spåren av pandemin*.

Arbetsförmedlingens analys (2021:6) <https://arbetsformedlingen.se/statistik/analyser-och-prognoser/analys-och-utvardering/langtidsarbetsloshetens-utveckling-i-sporen-av-pandemin> (Hämtad 2021-05-01)

Arbetsförmedlingen. 2020. *Låt någon arbetsträna på ditt företag*.

<https://arbetsformedlingen.se/for-arbetsgivare/anstall-med-stod/arbetstraning>. (Hämtad 2021-03-06)

Arbetsmarknadsförvaltningen Stockholms stad *Bron*

<https://samordningstockholm.se/bron/> (Hämtad 2021-10-01)

Berglöf, Sofie och Despotovic, Jelena. 2020. *Från utanförskap till inkludering: en rapport framtagen av projekt Kugghjulet*. Stockholm: Famna. <https://www.famna.org/wp-content/uploads/2020/12/Kugghjulets-rapport-2020.pdf> (Hämtad 2021-02-10)

Cerna, Carlos och Dalin Rolf. 2012. Begreppet grundläggande anställningsbarhet -Ett psykosocialt perspektiv. FoU Västernorrland (2012:1)

<https://www.fouvasternorrland.se/Filer/Rapporter/2012-3Grundlaggande-anstallningsbarhet.pdf> (Hämtad 2021-06-11)

Hansson, Jan-Håkan (red). 2021. *Nystarapporten – Civilsamhällets svar på hur vi kan stärka samhällskontraktet, demokratin och välfärden*. Stockholm juni 2021

Hedin, Ulla-Carin och Laurelii, Eva. *Civilsamhället -arena för arbete och sysselsättning*. Civsam. 2016 http://mobil.civsam.se/sites/default/files/csarticlepdf/9.arbetsmarknaden_och_cs_0.pdf (Hämtad 2021-09-01)

Nachemson-Ekwall, Sophie. 2021. *Dags att bry sig: så kan civilsamhället och den idéburna sektorn lyfta Sverige*. Stockholm: Ekerlids förlag.

Nationellt kunskapsstöd för Case Management. 2021. Begrepp och förklaringar.

<http://ract.se/begrepp-och-forklaringar/> (Hämtad 2021-06-15)

Nordiskt Valideringsforum. 2021. *Om OCN-metoden*

<https://valideringsforum.se/ocn-metoden/> (Hämtad 2021-06-11)

Paras, Margaretha. S. och Kehr, Dirk. 2021. *Arbetsförmedlingen missar de svårast utsatta*. Uppsala Nya Tidning. 20 september. <https://unt.se/artikel/r03kgwqr> (Hämtad 2021-09-20)

SBU. 2020. *Feedback informed treatment (FIT), en kontinuerlig uppföljning av personens syn på behandling*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) <https://www.sbu.se/ut202033> (Hämtad 2021-05-20)

Skoopi, 2021. *Om ASF*
<https://asf.se/om-asf/> (Hämtad 2021-06-10)

SFS 1993:387 *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade*

Sjögren, Hans. 2021. *Idéburen arbetsmarknad: ett nytt samhällskontrakt efter pandemin*. Örebro: Entreprenörskapsforum. https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2021/06/Rapport_Sjogren_web.pdf (Hämtad 2021-06-15)

Socialstyrelsen. 2018. *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid schizofreni och schizofreniliknande tillstånd*.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/nationella-riktlinjer/2018-9-6.pdf> (Hämtad 2021-05-12)

Socialstyrelsen. 2019. *Få funktionshindrade går från daglig verksamhet till jobb*.
<https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/fa-funktionshindrade-gar-fran-daglig-verksamhet-till-jobb/> (Hämtad 2021-10-04)

Socialstyrelsen. 2019. *Individanpassat stöd till arbete*
<https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/individanpassat-stod-till-arbete/> (Hämtad 2021-06-11)

Socialstyrelsen. 2019. *MI (motiverande samtal)*
<https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/mi-motiverande-samtal/> (Hämtad 2021-06-11)

Socialstyrelsen. 2021. *Ett självständigt liv, ESL*
<https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/esl-ett-sjalvstandigt-liv/> (Hämtad 2021-06-11)

Socialstyrelsen. 2021. *ORS - Skattning av förändring*

<https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/ors-skattning-av-forandring/> (Hämtad 2021-06-11)

SOU 2019:56. *Idéburen välfärd*. Finansdepartementet

Svenska föreningen för Supported Employment. 2021. *Metodarbete*

<https://www.sfse.se/metodarbete/> (Hämtad 2021-06-11)

Svenska Institutet för standarder. 2021. *Ny SIS kommitté för effektmätning av samhällsinsatser*.

<https://www.sis.se/nyheter-och-press/nyheter/ny-sis-kommitte-for-effektmatning-av-samhallsinsatser/> (Hämtad 2021-05-27)

Svenska ESF-rådet. 2017. *En guide för integrering av ekologiskt hållbar utveckling*.

<https://www.esf.se/app/uploads/2020/06/Guide-fo-CC%88r-integrering-av-ekologisk-ha-CC%8Allbar-utveckling.pdf> (Hämtad 2021-02-02)

Svenska ESF-rådet. 2019. *Bakgrund till framtiden: en omvärldsanalys för ESF+ perioden 2021-2027*. (2019/00190)

<https://www.esf.se/app/uploads/2020/11/Bakgrund-till-framtiden-en-omv%C3%A4rldsanalys-f%C3%B6r-esf-perioden-2021%E2%80%932027.pdf> (Hämtad 2021-01-20)

Söderholm, Johan och Wijkström, Filip. 2002. *Offentlig sektor, näringsliv eller ideell regi -hur påverkar valet av institutionell form vården av missbrukare?* Stockholm:Socialstyrelsen.

Tillväxtverket. 2017 *Starkare tillsammans -Arbetsintegrerande sociala företags nätverkande och modeller* (2017/0238) <https://tillvaxtverket.se/publikationer> (Hämtad 2021-06-02)

Tillväxtverket. 2019. *Arbetsintegrerande sociala företag -för utrikesfödda*.

https://tillvaxtverket.se/download/18.6a0017bc168e621b2aab2c5/1550134520450/ASF%20f%C3%B6r-utrikesf%C3%B6dda_webb.pdf (Hämtad 2021-02-03)

Tillväxtverket. 2021. *Sociala företag i Sverige -kartläggning och dialog om definition*. (2021/0353)

<https://tillvaxtverket.se/publikationer> (Hämtad 2021-06-11)

Uppdrag Granskning: för svag för samhall. 2021. SVT Play, SVT1. 28 april.

<https://www.svtplay.se/video/31029838/uppdrag-granskning/uppdrag-granskning-for-svag-for-samhall>.

Væksthusets forskningscenter. 2020. *BIP Indikatorer och jobsannolikhet*. <https://vaeksthusets-forskningscenter.dk/pdf/bip-indikatorer-och-jobsannolikhet/> (Hämtad 2021-09-01)

Wingborg, Mats. 2019. *Svar på tal om sjukförsäkringen*. Stockholm: Katalys. Katalys Argument (1/2019)

<https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2019/06/Katalys-Argument-1-2019.pdf> (Hämtad 2021-10-06)

Seminarier och Webinarier

Dialog ASF, Stockholm Stad, 2021-04-27

Coompanion Stockholm "Yalla Rinkeby 2.0 - Hur många fick jobb?", 2021-06-10

Nysta seminarium "Civilsamhällets roll i arbetsmarknadspolitiken" 2021-02-05

Nysta seminarium "Hur kan civilsamhället bidra till att minska långtidsarbetslösheten" 21-05-10.

Nystas slutkonferens 21-06-18

Famnas arbetsmarknadsnätverk 2021-03-08 (första), 2021-03-30, 2021-04-26, 2021-05-31, 2021-08-23, 2021-10-18

Famnas Stockholmsnätverk inriktning LSS 2021-03-17

Famnas kvalitetsnätverk "Mjuka värden och hur man mäter dem", 2021-04-23

SIS webinar om effektmätning 2021-04-06

Intervjuer

Abdu, Mohamed; verksamhetsutvecklare, Föreningen Framtidståget. 2021. Intervju 19 mars.

Andrén, Ylva; områdeschef för sociala företag, Stockholms Stadsmission. 2021. Intervju 13 april.

Axe, Karina; verksamhetschef Steg för Steg, IFS/CS. 2021. Intervju 20 april.

Bergman, Clas-Michael; verksamhetschef, Telleby Flöjtfabrik. 2021. Intervju 11 maj.

Ceder Lindberg, Ulla-Mai; verksamhetsansvarig, Blå Vägen. 2021. Intervju 23 april.

Darnald, Ylva; verksamhetsansvarig för arbetsträning och socialt företagande, Hela Människan Huddinge-Botkyrka-Salem. 2021. Intervju 21 april.

Edgren, Sofia; verksamhetschef, Viktoriagården. 2021. Intervju 23 mars.

Forslin, Patrik; verksamhetschef, BOSSE. 2021. Intervju 27 april.

Hammarberg-Waern, Pär; verksamhetschef, Botkyrka Pingstförsamlings Second Hand. 2021. Intervju 29 april.

Helén, Kenneth; verksamhetschef, Stiftelsen Inuti. 2021. Intervju 23 mars.

Helgesson, Nilla; direktor, Skyddsvärnet – anno 1910. 2021. Intervju 15 april.

Lago, Lena; arbetande styrelseordförande, Basta. 2021. Intervju 16 april.

Liljeström, Horst-Henrik; verksamhetsansvarig, Humanprogress. 2021. Intervju 30 mars.

Löfström, Ida; verksamhetschef, Föreningen Saltå By. 2021. Intervju 24 mars.

Nordström, Elena; verksamhetschef, Prima gruppen. 2021. Intervju 26 mars.

Rosengren, Gunilla; platsansvarig, Blå Vägen. 2021. Intervju 22 april.

Sagrén, Malin; verksamhetschef, Mellanmålet Rehab. 2021. Intervju 3 maj.

Schubert, Magnus; verksamhetschef, Kooperativet Industrihuset i Roslagen. 2021. Intervju 31 mars.

Srabovic, Amila; områdeschef för sociala företag, Stora Sköndal. 2021. Intervju 27 april.

Strömgren, Johan; verksamhetschef, Stiftelsen Mora park. 2021. Intervju 29 mars.

Sydhagen, Karin; verksamhetschef, Klockargården. 2021. Intervju 22 mars.

Von Essen, Carl; regionchef Öst, Rädda Barnen. 2021. Intervju 24 mars.

5. Bilagor

Bilaga 1.

Intervjuguide, semistrukturerade intervjuer med verksamhetsledare.

1. Vilken form/vilka former av verksamhet bedriver ni?
2. Hur stor andel av organisationen utgör respektive verksamhet?
3. Hur många möter ni i respektive verksamhet?
4. Vilken är er målgrupp/ era målgrupper?
5. Hur skulle du beskriva er målgrupp/era målgruppers möjligheter till egenförsörjning?
(fråga specifikt om skillnader finns mellan kvinnor/män, utrikesfödda, funktionsvariationer etc.)
6. Arbetar ni idag med att stötta målgruppen/målgrupperna till sysselsättning, jobb eller studier?
 - 6.b Om ja, hur ser detta arbete ut? Skulle detta kunna vara en större del av verksamheten?
Metoder? Utrymme för att växa? Vad behövs?
 - 6.c Om nej -är detta någonting ni tidigare gjort? Är detta något ni ser att er målgrupp har
behov av?
7. Vilka är de viktigaste utmaningarna/hindren för målgrupperna att nå anställning/studier?
8. Hur vet ni när ni gör ett bra jobb? (Ev metoder för uppföljning)
9. Har ni tagit del i några tidigare insatser/projekt på just detta område? Utveckla.
10. Finns det någonting du ser som skulle underlätta i detta arbete rörande insatser för de anställda
eller för verksamheten i stort?
11. Finns det målgrupper man inte har möjlighet att ta emot i verksamheten?